

Připravenost dětí do první třídy základní školy

Marie Černochová

Bakalářská práce
2008

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2007/2008

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marie ČERNOCHOVÁ**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Připravenost dětí do první třídy základní školy**

Zásady pro vypracování:

Vývojové zvláštnosti předškolního věku.

Školní zralost, odklad školní docházky, možnost zařazení zralých pětiletých dětí do školní docházky.

Práce učitelek mateřských škol s dětmi předškolního věku.

Případová studie, příprava na vyučování pětiletých dětí.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KLÉGROVÁ, J. Máme doma prvňáčka. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2003. ISBN 80-204-1020-1

LANGMEIER, J., LANGMEIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. Vývojová psychologie. 1. vyd. Praha: Nakladatelství H H, 1998. ISBN 80-86022-37-4

MATĚJČEK, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. 3.vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X

PIAGET, J., INHELDEROVÁ, B. Psychologie dítěte. 3.vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-407-9

SMAHEL, R. Duševní vývoj a duchovní zrání dítěte. 2.vyd. Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 1997.

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Mgr. Svatava Kašpárková, Ph.D.
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

25. ledna 2008

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. května 2008

Ve Zlíně dne 25. ledna 2008

L.S.

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Jarmila Celá
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Obsahem mé bakalářské práce „Připravenost dětí do první třídy základní školy“ je vývoj dítěte od prenatálního období po předškolní věk. Dále je v ní zařazeno vymezení pojmů jako školní zralost, školní úspěšnost, odklad školní docházky a předčasný nástup. Uvádí nejčastější metodu ke zjištění školní připravenosti. Zabývá se metodami, které jsou vhodné pro reedukaci školní nezralosti a na základě případové studie poukazuje na důležitost spolupráce rodiny a školy.

Klíčová slova: Školní zralost, školní úspěšnost, odklad školní docházky, předčasný nástup, metoda pracovních listů, metoda dobrého startu.

ABSTRACT

This bachelor work „The children school preparedness“ describes the evolution of a child since the prenatal period till the preschool age. There are also defined and described terms like the school maturity, the school fruitfulness, the delayed school attendance and the unripe accession. The work mentions the most frequent method of the school preparedness recognition. Next the work deal with the methods suitable for reeducation of the school immaturity. It also shows – based on the case study – the importance of the cooperation between the family and the school.

Keywords: School maturity, school preparedness, delay school attendance, unripe accession, method jobsheet, method good start.

Motto

„Dítě je knihou ze které máme číst a do které máme psát.“

Peter Rossegger

Děkuji Ing. Mgr. Svatavě Kašpárkové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce a za poskytnuté rady.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 ŠKOLNÍ ZRALOST A ÚSPĚŠNOST	10
1.1 PRENATÁLNÍ OBDOBÍ.....	10
1.2 NOVOROZENECKÉ OBDOBÍ.....	10
1.3 KOJENECKÉ OBDOBÍ	12
1.4 OBDOBÍ BATOLETE	14
1.5 PŘEDŠKOLNÍ VĚK.....	15
2 ŠKOLNÍ ZRALOST A ÚSPĚŠNOST	18
2.1 ŠKOLNÍ ZRALOST A PŘIPRAVENOST.....	18
2.1.1 Co je to školní zralost.....	19
2.1.2 Co je to školní připravenost	23
3 ODKLAD ŠKOLNÍ DOCHÁZKY A PŘEDČASNÝ NÁSTUP	25
3.1 ODKLAD ZE ZDRAVOTNÍCH DŮVODŮ	26
3.2 ODKLAD Z DŮVODŮ PRACOVNÍ A SOCIÁLNÍ NEZRALOSTI.....	27
3.3 DODATEČNÝ ODKLAD.....	28
3.4 PŘEDČASNÝ NÁSTUP.....	28
3.4.1 Minulost a současnost předčasných nástupů	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
4 ZÁPIS NANEČISTO – TEST ŠKOLNÍ ZRALOSTI	32
4.1 ORIENTAČNÍ KRESEBNÁ ZKOUŠKA.....	32
4.1.1 Kresba postavy	32
4.1.2 Přepis teček	33
4.1.3 Přepis věty	34
4.2 DIAGNOSTIKA DALŠÍCH OBLASTÍ	36
4.2.1 Motorický vývoj	37
4.2.2 Řeč.....	37
4.2.3 Všeobecné znalosti.....	39
4.2.4 Myšlení.....	40
4.2.5 Sociální zralost	41
4.2.6 Zhodnocení.....	41
5 METODY PRÁCE UČITELEK MATEŘSKÝCH ŠKOL	42
5.1 PRACOVNÍ LISTY.....	42
5.2 METODA DOBRÉHO STARTU.....	43
5.2.1 Typy cvičení a průběh lekcí	43
5.3 PŘÍPADOVÁ STUDIE DÍTĚTE.....	46
ZÁVĚR	49

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	51
SEZNAM TABULEK.....	54
SEZNAM PŘÍLOH.....	55

ÚVOD

Téma bakalářské práce jsem si zvolila ze dvou důvodů. Prvním důvodem je mé profesní zaměření ze střední školy – výchova dětí předškolního a mladšího školního věku. A druhým důvodem je v současné době často diskutované téma, a to problematika školní zralosti, školní připravenosti a odkladu školní docházky.

Současná společnost klade na děti stále vyšší a vyšší nároky a rodiče jsou si toho vědomi. Zabývají se vývojem svých dětí více než dříve, častěji se radí o nástupu dítěte do školy s odborníky a učitelkami mateřských škol, které sledují dítě po celý rok, a mají možnost srovnat je s vrstevníky ve třídě. Snahou je, aby dítě nastupovalo do školy vyspělé, tudíž ve správný čas, a aby bylo i úspěšné.

Z praxe učitelek mateřských škol vyplývá, že se s problematikou školní zralosti setkávají. Z každé předškolní třídy má navrhuto odklad školní docházky minimálně jedno dítě. Rodiče se, ve většině případů, k této situaci nestaví nijak odměřeně. Někteří naopak vítají možnost, jak svým dětem prodloužit dětství.

Cílem mé bakalářské práce je:

- zjistit, připravenost dětí pro vstup do školy
- zjistit, jaké jsou nedostatky ve vývoji jemné a hrubé motoriky, grafomotoriky, ve vývoji paměťových schopností, rozumových znalostí a řečových dovedností
- zjistit, jaké metody a formy jsou používány pro reedukace vývojových nedostatků

V teoretické části první kapitoly se zabývám vývojem dítěte od početí až po předškolní věk. Druhá kapitola obsahuje vymezení pojmů školní zralost a školní připravenost. Dále jaké jsou znaky školní zralosti a připravenosti. Třetí kapitola přináší zamyšlení nad odkladem školní docházky a důvody, které k tomu vedou a nad předčasným nástupem do základní školy.

V praktické části své bakalářské práce se věnuji orientační kresebné zkoušce, osobnosti dítěte předškolního věku, jeho motorickým vývojem, řečí, všeobecnými znalostmi, myšlením, sociální zralostí. Sestavila jsem případovou studii, která by měla potvrdit důležitost spolupráce rodiny a školy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŠKOLNÍ ZRALOST A ÚSPĚŠNOST

1.1 Prenatální období

Každé dítě - i to nejmenší - je svébytnou osobností. Musíme ho přijímat takové, jaké je, a nesmíme si myslet, že ho můžeme v kterémkoli období jeho vývoje přetvořit. Těhotenství je jen začátek – začátek nového života pro dítě, které vyrůstá v matčině těle, ale také života pro jeho rodiče.

Začíná oplodněním vajíčka spermií a končí porodem dítěte. Toto období se vyznačuje neobyčejně rychlým růstem plodu, zvláště v prvních 3 měsících, kdy se tvoří základy pro jednotlivé orgány.

„Aby se dítě narodilo donošené a zdravé, musí být matka správně živena, žít v dobré duševní pohodě a její tělesná námaha musí být správně vyvážena dostatečným odpočinkem. Na matku v době těhotenství působí různá onemocnění a škodliviny – zvláště pak v prvních 3 měsících, ale i později – mohou vést k poškození plodu. Jsou to především zarděnky, syfilis, toxoplazmóza, některé léky, rentgenové a ionizační záření, nesouhlas v krevních skupinách rodičů, též cukrovka aj. Období prvních 3 měsíců je proto tak nebezpečné, protože škodlivina může rušivě zasáhnout do vývoje základů jednotlivých orgánů plodu, které v této době vznikají. Místo správného vývoje vznikají vývojové úchyly (anomálie či malformace). Tak např. měla-li matka v prvních měsících těhotenství zarděnky, může mít dítě vrozenou anomálii srdce nebo oka.“ (Brachfeld, 1980, s.20)

Neméně důležitý pro další vývoj člověka je také průběh samotného porodu, neboť velice často dochází k různým poškozením organismu právě v důsledku komplikací při porodu.

1.2 Novorozenecké období

Novorozenecké období je první fází kojeneckého stadia. Začíná porodem a trvá zhruba do konce prvního měsíce života. Novorozenec se musí přizpůsobit naprosto novým životním podmínkám. Požadavky na přizpůsobení jsou velice náročné, neboť jde o základní životní potřeby, které dosud zajišťoval organismus matky. Novorozenec se musí přizpůsobit okolní teplotě, přijímat a vylučovat potravu a velice zásadní změnou je pro novorozence dýchání.

Dochází k mnoha novým podnětům na jeho smyslové orgány. Začíná využívat zrak. „Předpokládá se, že v oblasti zraku novorozenec reaguje pouze na tmou a světlo a různé předměty nerozlišuje, protože ještě není dokončena myelinizace příslušných dostředivých nervů. A teprve koncem čtvrtého týdne se pohled novorozence zastaví na obličeji, který se k němu sklání. V této době také začíná sledovat zavěšenou hračku, pohybující se v jeho zorném poli.“ (Kuric, 2000, s. 50-51)

Dalším smyslem, jehož podněty na novorozence působí je sluch. Zpočátku reaguje pouze na náhlé a silné podněty pláčem. Kolem čtvrtého až šestého týdne se začne cíleně zaměřovat na slyšené podněty.

Nejdříve a nejlépe vyvinuté smyslové orgány jsou orgány chuťové. „Novorozenec má vyvinuty všechny nepodmíněné reflexy (hledací, sací, polykací, vyměšovací, obranné, orientační, úchopové a polohové).“ (Langmeier, 1998, s. 44)

Otázka čichu není dostatečně prozkoumána, předpokládá se, že se objeví ihned po narození, neboť novorozenec reaguje na některé pachy zrychleným dýcháním. Novorozenec většinu dne prospí, neboť ještě nemá dostatečně vyvinuté korové buňky, a tak je jeho nervový systém snadno unavitelný.

„Motorika (pohybové schopnosti) novorozeného dítěte je značně nevyspělá. V poloze na zádech zaujímá volně ležící novorozenec většinou asymetrickou polohu: hlava je otočena do strany a končetiny, k nimž je přivrácený, jsou extendovány (nataženy), končetiny na opačné straně jsou spíše v semiflexi (mírně pokrčené; je to tonicky šíjný reflex, označený také jako „šermířský“). Ve vzpřímené poloze neudrží hlavičku, která potácivě přepadává.“ (Langmeier, 1998, s. 45)

Je také nutné maximálně podporovat náhradu biologické vazby dítěte na matku vztahem emočním. Kojení je ideální nejen z hlediska biologického, ale i pro podněty k navázání takového vztahu: kožní kontakt, teplo, vůně mateřského těla, nasycení, mírné pohyby, utišující přimlouvání, objetí těla dítěte rukama matky apod. Optimální je stálá blízkost matky a možnost nasycení a ošetření podle okamžité potřeby, jak to odpovídá zatím rozkolísanému biorytmu dítěte.“ (Langmeier, 1998, s. 48)

Jednou ze základních podmínek tohoto vývojového období je vytvářet podmínky pro to, aby matka, otec i sourozenci navazovali co nejdříve vztahy k novorozenci, a to nejen pro potěšení ze vzájemné blízkosti, protože je to pro další dobrý psychický vývoj dítěte nezbytné. Je potřeba si uvědomit, že na začátku záleží všechno.

1.3 Kojenecké období

Kojenecké období je ve vývoji člověka velice důležité. Přestože trvá pouze necelý rok, (od konce prvního měsíce do jednoho roku) dochází k největším a nejrychlejším změnám ve vývoji tělesném i duševním v porovnání s dalšími obdobími života.

V průběhu prvního roku života vyžívá centrální nervový systém a zdokonalují se činnosti jednotlivých smyslových orgánů. Zrak se stává ostřejší, dítě tak může zaostřovat na blízké i vzdálenější předměty. Učí se zrakové percepci, schopnosti fixace předmětů. Také se zdokonaluje vnímání sluchové, rozšiřuje se škála rozlišení akustických signálů, které se liší výškou tónů. Uvádí se zhruba v rozmezí od čtyř tónů do jedné oktávy.

V období mezi čtvrtým a osmým měsícem života, začíná dítě preferovat taktilní pocity. Uvědomuje si polohu svých pohybových orgánů v prostoru.

Koncem devátého měsíce dochází k uvědomování si třetího prostoru a k jeho prozkoumávání. Dochází k velkému posunu ve vývoji paměti. Kojenec opětovně poznává předměty, s kterými již přišel do styku a začíná s nimi manipulovat. Tato skutečnost je velice důležitá pro další poznávací aktivity (Říčan, 1989).

Přibližně kolem osmého měsíce dítě záměrně vyvolává děje, neboť začíná předvídat následky své činnosti. Z toho je zřejmé, že u něho dochází jak vývoji paměti, tak i představ.

Během prvního roku života se dítě rozvíjí také v motorických činnostech. Dítě, které po narození pouze leží na zádech začne již koncem prvního měsíce zvedat hlavičku v krčním shybu. Ve dvou měsících již zvedá horní část trupu a vzepré se v krku.

„Tříměsíční dítě udrží hlavu v ose těla. Ve čtvrtém měsíci sedí s oporou a když leží na bříšku, otáčí hlavu na obě strany. Prohýbá se v páteři, naklání se na bok a natahuje se za předměty oběma rukama. Na klíně se vzpírá nožkami. V pátém měsíci sedí na klíně, v šestém měsíci sedí kratší dobu samo bez opory. Když leží, dovede se obrátit z bříška na záda a měnit tak polohu těla. V sedmém měsíci dítě sedí samo a snaží manipulovat s předmětem oběma rukama, přičemž již uvolňuje zápěstí. V osmém měsíci stojí, když ho držíme za ruce a samo se i posadí. V devátém měsíci se dítě v sedu otáčí ze strany na stranu, uvolňuje přitom ruce pro hru, když se má čeho přidržet, stojí samo. Chytá předměty a samo leze po ruce a kolenou, v desátém měsíci bezpečně leze po čtyřech. V jedenáctém měsíci chodí za pomoci jiných, případně samo, opíraje se o nábytek.“
(Kuric, 2000, s.52)

Člověk je od narození obklopován lidmi. Žije v nějakém sociálním prostředí. Z toho důvodu dochází již koncem novorozeneckého období k projevům sociální interakce. Zpočátku jde o vnímání lidského obličej a usmívání se na něj. Rozlišení laskavého pohledu, nebo zabarvení hlasu.

Přibližně kolem šestého měsíce začíná rozlišovat mezi známými a neznámými lidmi (Kuric, 2000). Nejblíží osobou je, obzvláště v prvních měsících života, matka. Vznik specifického pouta k matce je proto zcela logický. Je považováno za prototyp všech dalších silných citových vztahů: přátelských, milostných a patrně i rodičovských.

Jestliže dítě nevytvoří toto pouto, máme vážné obavy o celý jeho další citový vývoj: jeho vztahy budou patrně povrchní, neuspokojivé pro ně i pro jeho partnery, nebude mít blízké přátele, nepozná snad ani skutečnou oddanost nějakému společenskému hnutí, nenajde v životě své poslání. To všechno je totiž nějak odvozeno, citově živeno z pramenů, které se musí otevřít v raném dětství. „A musí u toho být matka nebo osoba, která ji nahradí: otec, pěstounka apod.“ (Říčan, 1989, s.94)

Fixace na matku nebo jinou osobu, která o dítě pečuje nastává přibližně v šestém měsíci věku. V tomto období vzniká tzv. separační úzkost, pokud se osoba pečující o dítě musí z nějakého důvodu vzdálit.

V sedmém měsíci se již dítě vztahováním rukou k blízkému dospělému dožaduje chování. „Dítě nás už dosti dlouho poznávalo, mělo radost z naší přítomnosti, „laškovalo“ s námi, ale když mělo nějakou jinou zábavu, klidně nás propustilo. Nyní však, ať má zábavu jakou chce, zřetelně dává najevo, že si nás chce udržet, že nás nepustí – a vehementně protestuje, když se mu ztratíme z dohledu. Jako by jeho úzkost z opuštění najednou dozrála – a jako bychom jen my byli ti jediní, kdo dovedou poskytnout ochranu a uklidnit je.“ (Matějček, 2005, s. 67)

„Proces socializace účinně umocňuje společná hra s dospělým. K intenzivní sociální interakci mezi dítětem a dospělým dochází kolem desátého měsíce pomocí her typu „paci, paci, pacičky“, „vařila myšička kašičku“ aj. (Kuric, 2000, s. 54)

Řeč se během prvního roku života začíná rozvíjet broukáním a žvatláním. „Rozumění řeči poněkud předchází vlastnímu mluvení. Na jakékoliv zvukové podněty reaguje dítě už od narození, a to nejnapadněji redukcí spontánních pohybů.“ (Langmeier, 1998,s. 55)
Pro rozvoj řeči je důležitý řečový vzor dospělého.

1.4 Období batolete

Stádium raného dětství – období batolete je časové rozmezí od jednoho roku do tří let. Vrcholí senzomotorické stádium vývoje inteligence.

Na rozdíl od kojence dokáže již batole myslet v představách. Učí se chápat různé vztahy a souvislosti mezi objekty.

Na základě rozvoje chůze a celkového motorického rozvoje se zdokonalují jednotlivé poznávací procesy.

Dítěti se díky zvládnutí chůze a schopnosti překonávat menší překážky rozšíří jeho životní prostor. Chůze umožní orientovat se v prostoru. Větší samostatnost v pohybových aktivitách umožňuje bližší seznámení s okolními předměty. Batole začíná jednotlivé předměty rozlišovat podle tvaru, velikosti a také základních barev.

Také jemná motorika se zdokonaluje ve zvládnutí všech základních pohybů. Pouze chybí jemnost pohybů. Významnou činností batolete pro celkový vývoj je hra. V batolecím věku si dítě rádo hraje samo, samostatně. Při hře převládá manipulace s různými předměty a napodobování činností dospělých.

„Při hře s kostkami dokáže roční dítě postavit na sebe 2 kostky, ve dvou letech již postaví „věž“ z více kostek (6 – 7) a také už napodobí „vlak“ (horizontální řada kostek), i když zatím nepřidává kostku jako „komín“. Kuličky vhadzuje do lahvičky rovněž již v období kolem prvního roku. Kolem 15. měsíce začíná již spontánně čmárat nebo napodobit čáru, kterou mu energickým tahem předvedeme (zatím bez ohledu na směr). Podle předlohy (už bez předvedení) nakreslí uzavřený kruh asi ve 3 letech.“ (Langmeier, 1998, s. 62)

V tomto období se objevuje také smysl pro rytmus a záliba v hudbě a zpěvu. Hra pomáhá k rozvoji schopností dítěte. Umožňuje intenzivní a mnohostranné cvičení. Stává se přípravou pro společenský život v dospělém věku .

V sociálních aktivitách se batole zaměřuje na sociální podmínky rodiny. Pro rozvoj budoucích sociálních kontaktů je velice důležitý laskavý přístup dospělých, mateřská láska, přísun nových podnětů a informací. Dítěti to umožňuje prožívat pocit jistoty, lásky a bezpečí. Přichylnost batolete k blízkým lidem spolu s rozvíjením příznivých

společenských vztahů a vůle tvoří počátky žádoucího chování. Dítě se postupně stává v sociálních kontaktech samostatnější.

V batolecím věku je typické obohacení citového repertoáru. Vedle citů k dospělým se objevují i city k dětem. Začíná si též uvědomovat vlastní já, což často vede k vzdoru, který bývá nejobvyklejším výchovným problémem v tomto věku. „Je to typický dětský vzdor, trucování, výbuchy zlosti, při kterých třeba dítě až zmodrá a lapá po dechu.“ (Matějček, 2005, s.124)

Dítě začíná chápat, že každou věc lze pojmenovat. Dochází k fantastickému vývoji řeči. Řečový rozvoj je možno rozdělit do několika etap. Nejprve dítě začíná chápat smysl slov a jejich vyslovování. Později začíná tvořit věty, které jsou zpočátku gramaticky nesprávné. Teprve koncem třetího roku se začíná snažit o gramaticky správnou stavbu vět.

1.5 Předškolní věk

Poslední fází raného dětství je období předškolního věku. Je to období, do kterého se zařazují děti tří až šestileté.

Dochází ke zpomalování vývoji ve všech vývojových oblastech. Mění se postava dítěte. Baculatost předcházejícího období se ztrácí. Dítě získává vyšší a štíhlejší postavu.

„Je to typický věk hry, která je převládající a nejdůležitější činností dítěte v této době.“ (Langmeier, 1998, s. 69)

Psychický vývoj ovlivňuje vyzrávání centrální nervové soustavy. „kolem čtyř let se vývoj inteligence dítěte dostává z úrovně „předpojmové“ (symbolické) na vyšší úroveň „názorového“ myšlení. Zatím umí už sice vyvozovat závěry (např. usuzovat, čeho bude víc a čeho méně), ale tyto úsudky jsou zcela závislé na názoru – zpravidla na vizuálním tvaru. Jeho myšlení tedy dosud nepostupuje podle logických „operací“ – je „předoperační“. Jak symbolické, tak i předoperační myšlení je tedy stále úzce vázáno na činnost dítěte a je v tomto smyslu egocentrické.“ (Langmeier, 1998, s. 73 – 74)

Pozornost je v tomto období ještě poměrně krátkodobá. Je to způsobeno dosud slabými nervovými buňkami. K posilování a větší záměrnosti pozornosti slouží konstruktivní hry a jednoduché povinnosti. Dítě v tomto věku je obvykle už výrazně samostatnější, většinou se na čas obejde bez matky, když si je jisto, že nebude opuštěno

natrvalo. Je už také přístupnější rozumovému vysvětlování, pokud je ovšem podáno řečí jemu srozumitelnou a hodně názorně.

Dochází k rychlému obohacování slovní zásoby. Rozvíjí se aktivní řečová činnost. „Předškolní dítě má rádo pohádky a jeho hra je plná neotřelé fantazie.“ (Matějček, 2005, s. 140)

„Pohádky ale také vedou k dobrému. Něco obětovat pro druhé, to se člověku bohatě vrátí, i kdyby to byla jenom Honzova buchta nadrobená mravencům. Propagují vytrvalost a statečnost. Zlé povahy jsou zpravidla vykresleny velmi plasticky – a jsou také po zásluze tvrdě potrestány. Ty dobré jsou naopak po zásluze odměněny, a to takřka stereotypně s krásnou princeznou nebo krásným princem.“ (Matějček, 2005, s. 156)

Do dětského světa patří tajemství a tajemno, také nebezpečí a strach. „A v pohádkách se děti svým způsobem bát učí. Prožívají totiž strach z pohádkových dějů v situaci dokonalého nebezpečí – třeba mámě nebo babičce na klíně. A je jen dobře, když úzkostnějšímu dítěti dáme v takové chvíli pevnějším objetím najevo, že je o ně v naší náruči dobře postaráno. A právě tato okolnost, tj. prožívání napětí a strachu při současném vnějším zajištění, znamená posilování psychické odolnosti dítěte, takže je přínosem k zdravému vývoji jeho osobnosti.“ (Matějček, 2005, s.156)

Pohybové funkce v předškolním věku podobně jako funkce psychické ovlivňuje postupné vyzrávání centrální nervové soustavy. Postupně se zlepšuje jemná motorika dítěte. Jedinec se stává zdatnějším a odolnějším. Zlepšuje se koordinace pohybů.

Na rozdíl od předchozích vývojových období, kdy je u dítěte zřejmá potřeba sociálního kontaktu především k dospělému, začíná se v průběhu čtvrtého a pátého roku projevovat tendence a potřeba spoluúčastníků při jeho činnostech. Zpočátku se to projevuje jedním společníkem při hře. Později si dítě začíná hrát s třemi i více dětmi. Postupně se vytvářejí déle trvající a pevnější dětská společenství v kterých se děti učí vzájemně respektovat. Dospělý je pro dítě předškolního věku „vševědoucí“ a je proto využíván jako informační zdroj.

Většina dětí v tomto věku navštěvuje mateřskou školu. Mnohé děti dochází do mateřské školy už během 4. roku (někdy i dříve), ale největší návštěvnost je v posledním roce před školou. Převážně jsou předškoláci pro mateřskou školu vývojově zralí a po společnosti ostatních dětí vysloveně touží. „Většina nově příchozích dětí, pokud

jsou stejné národnosti, bude už na setkání s vrstevníky ve skupině zvyklá z rodiny, ze setkávání s příbuznými nebo sousedy.“ (Deissler, 1994, s.12) Ne všechny rodiny plní svou funkci a přicházejí různé rodinné krize (rozvody, úmrtí apod.), ve kterých se dítě nechtěně ocitá. Mateřská škola mu tak poskytne citově příznivé prostředí a dopřeje mu odpočinek

od nepříjemných a nepřiměřených zátěží domova. Mohou být i rodiny jinak etnicky odlišné, kde uznávají jiné výchovné zásady, které nemusí být v souladu s běžným chováním společnosti. „Mateřská škola je v takovém případě místem, kde dítě poznává jiné kulturní zvyklosti a společenské normy.“ (Matějček, 2005, s. 142)

Na co by se ovšem nemělo zapomínat při výchově předškoláků – jsou to především návyky osobní hygieny a mezilidské komunikace. Velice by se mělo dbát na to, aby se dítě naučilo správně „Jestliže si dítě v tomto věku zvykne čistit si zuby, pak je velice velká naděje, že už tento návyk v životě neztratí. Zvykne-li si mýt ruce před jídlem, koupat se před spaním, opláchnout ovoce apod., je velká naděje, že to bude dělat i nadále víceméně jako samozřejmost, tj. bez nucení a pobízení. Součástí hygieny i společenského chování je obsloužit se sám na toaletě. A umýt si potom ruce. Je schopno přijmout pravidla ranní i večerní toalety – jen musíme při tom sami dbát na některé výukové zásady. Nyní je také doba, kdy si mnohé věci děti osvojí i vybrané formy chování u stolu při jídle.“ (Matějček, 2005, s. 150)

Nezbytnou součástí tohoto vývoje je výchova k toleranci. Té se totiž nejlépe daří v předškolním věku. „V mateřské škole například děti bez velkých rozpaků přijímají druhé dítě jakkoliv postižené. Prohlédnou si třeba jeho zvláštní zjev, pozastaví se nad jeho zvláštní řečí, budou se ptát, proč tak divně chodí nebo nechodí, proč nevidí nebo neslyší, ale stačí jim jednoduché vysvětlení a dál se na ono postižení dívají jako na přírodní jev, který je zajímavý, ale ne odpudivý.“ (Matějček, 2000, s. 55)

2 ŠKOLNÍ ZRALOST A ÚSPĚŠNOST

Mezi nejvýznamnější etapy vývoje dítěte patří období vstupu dítěte do školy. Na dobrém počátku všechno záleží. Tato Komenského slova je možné použít právě při vstupu dítěte do školy. V posledních letech se nabízí otázka, kdy má dítě nastoupit do školy a jaká má splňovat kritéria.

Snad všichni rodiče si přejí, aby jejich dítě bylo ve škole úspěšné. Nemůžeme považovat za výjimku to, že do školy vstupují děti, které jsou nedostatečně připravené a nezralé. Tyto děti se především těžko přizpůsobují školnímu režimu, špatně se soustředí na práci, obtížně se podřizují kolektivu a jsou stále hravé.

Podle školských předpisů je vstup dítěte do školy povinný. Zákon č. 561/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, § 36 odst. (3) o předškolním, základním, středním, vyšším odborném vzdělávání říká, že povinnou školní docházku u nás zahajují všechny děti, které k 31. srpnu dosáhnou šesti let.

Jestliže děti nemají potřebné schopnosti nebo je neumí náležitě využít, pak odklad školní docházky podle zákona č. 561/2004 Sb., § 37, odst. (1) na základě písemné žádosti rodičů, doložené předložením příslušného školského poradenského zařízení a odborného posouzení lékaře, pedagogicko – psychologické poradny, nebo speciálně pedagogického centra, o kterém rozhoduje ředitel školy, může být pro jedince určitým způsobem, který eliminuje riziko selhání dítěte v první třídě. Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku.

„Způsobilost dítěte absolvovat školní vyučování předpokládá určitý rozvoj jazyka a myšlenkových operací, schopnost aktivní pozornosti, soustředění. Předčasné zařazení do vyučování může mít za následek ztrátu sebedůvěry, neurotizaci a regresi.“ (Hartl, 1994, s. 242)

2.1 Školní zralost a připravenost

Pro úspěšný vstup dítěte do školy, mají velký a rozhodující vliv tyto dva ukazatele: školní zralost a školní připravenost. Probíhají v interakci s vnějším prostředím, se záměrným i nezáměrným působením prostředí, ve kterém dítě vyrůstá.

Je velmi důležité včasné rozpoznání nezralosti a nepřípravenosti dítěte pro vstup do základní školy.

2.1.1 Co je to školní zralost

Můžeme říct, že se vztahuje k funkcím, které podléhají zrání. Je to tedy oblast biologická.

Školní zralost znamená zralost CNS, která se projevuje odolností vůči zátěži, emoční stabilitou a schopností soustředit se. Předpokladem úspěšné adaptace na školní režim je zralost CNS, která mimo jiné ovlivňuje lateralitu, rozvíjí motorickou a senzomotorickou koordinaci a zrakovou a sluchovou percepci.

„To znamená, že dítě by mělo do školy nastoupit tak připravené, aby je školní práce nezaskočila, aby bylo schopné se jí přizpůsobit, aby mohlo být přiměřeně úspěšné. Nebude-li naopak připravené (dostatečně zralé), nebude úspěšné a nebude ve škole šťastné ani spokojené.“ (Klégrová, 2003, s.17)

Základní znaky školní zralosti (Švancara, 1980, s. 248-251)

Oblast tělesná

- První strukturální přeměna, změna tělesné stavby, zlepšení motoriky dítěte a celkové tělesné výkonnosti
- Takzvaná filipínská míra (dítě si má pravou rukou sáhnout přes hlavu na levé ucho) – platí jen v krajních případech – vysoce kladné a vysoce záporné hodnoty se signifikantně spojují s dobrým (špatným) prospěchem
- Růstový věk podle Kapalinova indexu výšky v poměru k hmotnosti (šestileté dítě průměrně měří 120 cm a váží 20 kg, růstový věk je $120 : 20 = 6$ let; děti, které při předškolní prohlídce dosáhnou růstového věku 7 let a vyššího jsou výrazně zralejší pro školu
- Používá se i hodnocení kostního věku (zjištění osifikace zejména zápěstních kůstek)
- Hodnocení vyžralosti elektroencefalogramu (to je záznamu činnosti mozku)

Pro diagnostiku školní zralosti jsou užitečnější metody psychologické a jiné způsoby posuzování stavu duševního vývoje.

Oblast rozumová

- Percepční zralost (diferencované analytické vnímání), zralé dítě je schopno z vnímaného celku vyčleňovat části a původní celek z nich opět složit, což je – pokud jde o sluchové a zrakové vnímání předpokladem úspěšné výuky čtení a psaní
- Analytické myšlení (schopnost postihu podstatných znaků a vztahů mezi jevy), toto myšlení umožňuje dítěti se lépe orientovat ve světě kolem něho, v tvarech, v kresbách a dějích; lépe postihuje podobnosti a rozdíly, začíná chápat vztahy a souvislosti; začíná být schopno konkrétních myšlenkových operací při zacházení s názorným materiálem, v kategoriích, pořadí, příčinnosti a následnosti
- Racionální přístup ke skutečnosti (relativní zeslabení významu fantazie), dítě už lépe testuje realitu a přesněji ji odlišuje od světa svých subjektivních přání, obav a představ; překonává dětský egocentrismus, vstupuje pozvolna do období realismu
- Logické zapamatování, na základě praktických zkušeností dospívá postupně k jistým zevšeobecněním a kategorizacím; to je důležitým předpokladem zejména pro výuku matematiky
- Ovládnutí odposlouchané hovorové řeči, školsky zralé dítě je schopno ve větách, jednodušších souvětích, bez agramatismů vylíčit své zážitky a vypovídat o světě kolem sebe; řeč vyspívá i co do správné výslovnosti
- Schopnost chápání a užívání jiných symbolů (předpoklad pro zvládnutí trivia)
- Rozvinutí jemné motoriky ruky a vizuomotorické koordinace, kresba dítěte v tomto období již věrněji odráží skutečnost, dítě je schopno obkreslit jednodušší předlohu; od analytického přechází pozvolna k systematickému znázornění postav a objektů; koordinace ruky a oka je daleko přesnější, množství nadbytečných, bezúčelných pohybů je ukázněnější a zacílenější; po určitou dobu je schopno své motorické chování ovládnout, kontrolovat, klidně posedět
- Zájem o činnost s cílem o nové poznatky (dostatečná pracovní motivace), školsky zralé dítě má zájem o zadaný úkol, snaží se jej splnit a dokončit i s překážkami s cílem poučení a poznání

Vývoj rozumových schopností je spjat s vývojem dalších psychických funkcí, které se vzájemně ovlivňují

Nejvýznamnějším teoretikem myšlení je Jean Piaget. Při zkoumání myšlení vychází z činnosti, z interakce osobnosti a prostředí, pro kterou je příznačná adaptace organismu na prostředí. Ontogenezi dítěte dělí do pěti stádií (Piaget, 1997):

1. etapa senzomotorické inteligence 0 – 2 roky
2. etapa symbolického a předpojmového myšlení 2 – 4 roky
3. etapa názorového myšlení 4 – 7 let
4. etapa konkrétních operací do 11 – 12 let
5. etapa formálních operací po 11 – 12 letech do dospívání

V této práci bych chtěla zmínit první tři stádía, která mohou ovlivnit percepční a kognitivní vývoj dítěte.

Stadium senzomotorické

- od narození do dvou let
- myšlenkové operace jsou vázány na prováděnou činnost, vnímání a na motorické úkony
- dítě postupně přechází od dílčích vjemů k vytvoření pojetí trvalého předmětu (začíná hledat předmět, který zmizel z jeho vjemového pole)

Senzomotorické stadium má své kořeny v percepčně – motorickém přístupu ke čtení.

Stadium symbolického a předpojmového myšlení

- od dvou do čtyř let věku
- začíná s nástupem řeči tj. s objevem symbolických znaků pro označení předmětů
- slov užívá jako předpojmovů, které jsou pomíjivé, nejisté, často založené na vedlejších, nepodstatných znacích
- činnosti konané se skutečnými věcmi mohou přejít v činnosti konané jen v mysli, představě např. dítě krmí panenku jen „jako“, uvědomuje si, že kulička symbolizuje bonbon
- usuzování je založené na analogiích, je zatížené fantazií, není schopno řešit logické problémy (dítě věří, že kopec mění svůj tvar, když cestuje autem)

Stadium názorového myšlení

- od čtyř do sedmi let
- myšlení je vázáno ve svých úsudcích na názor a proto vyvozování může být chybné
- v pěti letech usuzuje, že změna tvaru vede ke změně množství (protože to tak vidí), např. při přesypání stejného množství korálků do skleničky s jiným tvarem

Je-li myšlení dítěte v prvním ročníku na úrovni předoperačního stadia, stěží bude toto dítě chápat základní matematické operace.

Oblast citová

- je znakem školní zralosti dosažení relativně lepší emocionální stability a využití citové kapacity při motivování školní činnosti, dítě je odolnější vůči frustracím, je schopné přijmout i případný neúspěch a zároveň by také mělo být schopno odložit bezprostřední splnění svých přání

Oblast sociální

- zralostí rozumíme potřebu dítěte stýkat se s dětmi a podřizovat se zájmům a konvencím dětských skupin
- dítě se dovede odloučit na více hodin od své matky, rodičů a podřídit se autoritě pro ně dosud cizí učitelky
- je schopné se začlenit do skupiny vrstevníků, jimž je třeba se přizpůsobovat a brát na ně ohledy

Podle Jiráska: „Dosažení školní zralosti ve všech složkách psychické struktury závisí na činitelích, které ovlivňují somatický vývoj dítěte. Jsou to faktory organické (genetické, vývojové, zdravotní) a psychické (podnětnost, prostředí, citová atmosféra, vlastní psychická aktivita, systematická výchova a učení).“ (In Švancara, 1980, s. 249)

Pokud dítě nespĺňuje znaky školní zralosti, je třeba hledat příčiny školní nezralosti. Jirásek nachází v oblasti činitelů školní zralosti i příčiny školní nezralosti (In Švancara, 1980, s. 249):

Nedostatky ve výchovném prostředí a působení

- řadíme zde důsledky psychické deprivace spjaté s ústavní výchovou, ale i citové strádání v rodině – dysfunkční rodina, neúplná rodina

- syndrom CAN – týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte apod.

Nedostatky v somatickém vývoji

- velký význam má průběh těhotenství matky (prenatální období) – alkoholismus, kouření, drogy, špatná výživa matky, nežádoucí léky, dědičnost, omezené dodávání okysličené krve plodu, poruchy činnosti žláz s vnitřní sekrecí, infekční choroby, psychická traumata apod.
- dále má velký význam období během porodu – asfixie (dušení, nedostatek kyslíku)

Neurotický povahový vývoj

- především se jedná o děti, které mají sníženou toleranci k zátěži, neustále mají z něčeho strach – může se projevovat: poruchami spánku, jídla, vyměšování, neurotické návyky
- objevují se poruchy řeči balbuties (kocktavost), enuréza (pomočování) aj. v důsledku raného poškození CNS

2.1.2 Co je to školní připravenost

Školní připravenost ovlivňují dva faktory – vliv prostředí a výchova. Spadá tedy do oblasti sociální.

„Je zřejmé, že pro úspěšné zvládnutí role školáka jsou potřebné i předpoklady vázané na specifické působení sociálního prostředí, které lze charakterizovat jako školní zralost.“ (Vágnerová, 1997, s. 17)

Pro dítě jsou velmi důležité sociální zkušenosti. Pokud je nemá, těžko se adaptuje na školní prostředí. Od toho se dále odvíjí další problémy, které mohou nastat po nástupu do školy. Především se jedná o diferenciaci chování na různé sociální úrovni a také o rozlišení role žáka a učitele. Nesmíme zapomenout na verbální připravenost, dále na přiměřenou hodnotovou orientaci a osvojení si základních norem chování.

Pro posuzování školní připravenosti slouží pedagogům pozorovací schéma: (Zelinková, 2001, s.112)

- Řeč
- Činnost a hra

- Motorika
- Grafomotorika sociabilita
- Zvládnutí prvků sebeobsluhy
- Emocionalita
- Chování (samostatnost, aktivita, disciplinovanost, přizpůsobivost)

3 ODKLAD ŠKOLNÍ DOCHÁZKY A PŘEDČASNÝ NÁSTUP

Odklad školní docházky je preventivní opatření, které má chránit děti školně nezralé před selháváním. Dobrý začátek školní docházky se přenáší i do dalších let, ovlivňuje školní výkony i ve vyšších ročnících a napomáhá k vytváření kladného postoje ke vzdělávání obecně. Neúspěch hned na začátku může situaci dítěti dost zkomplikovat. Pokud mu včas nepomůžeme a neúspěch je trvalejší, může zásadním způsobem ovlivnit sebevědomí dítěte i jeho zájem o školní práci a celou jeho další „vzdělávací dráhu“.

Rozhodnutí o odkladu na základě žádosti rodičů a odborného doporučení vydává ředitel školy, kde bylo dítě zapsáno. Posoudit, zda je dítě zralé pro školu, nebo naopak doporučit odklad školní docházky je záležitostí odborníků. Jednotlivé instituce zmíněné v zákoně posuzují tu stránku vývoje dítěte, která přísluší jejich odbornosti. Lékař hodnotí zdravotní stav dítěte a může doporučit odklad školní docházky ze zdravotních důvodů. V pedagogicko-psychologické poradně se provádí psychologické vyšetření zaměřené na posouzení celkové psychické připravenosti dítěte a zahrnuje jednotlivé složky školní zralosti. Speciálně pedagogická centra se zaměřují na péči o děti se smyslovými vadami a s mentálním postižením.

Základní příčiny nezralosti

Základní příčiny nezralosti formuloval Jirásek (1960) jako nedostatky v somatickém vývoji, nedostatky ve výchovném a sociálním působení, v poškození CNS, nedostatky v inteligenci.

Vágnerová (1994) vymezuje základní příčiny takto:

- Dítě výrazně retardované – jeho struktura osobnosti výrazně zaostává za úrovní a proporcemi normy. Dítě není schopno vyhovět základním požadavkům školy. Jedná se o úplnou nezralost, nedosažení způsobilosti navštěvovat základní školu. Příčinou retardace je poškození CNS nebo mnohostranná a hluboká deprivace.
- Dítě s mírně podprůměrně rozvinutými dispozicemi – rovnoměrně pomalé tempo dozrávání, celkově snížená úroveň školní připravenosti. Je podmíněna vlivy prostředí a představuje skrytou formu citové deprivace v rodině.
- Dítě, u kterého neproběhla kvalitní vývojová změna funkčních a morfologických charakteristik relevantních pro školu – nižší fyzický věk v rámci školní populace, dále

neurofyziologická nezralost (neurologický systém není schopen realizovat spojení mezi tím, co vidí a čemu rozumí).

- Dítě vykazuje nerovnoměrný vývoj parciálních funkcí, významných pro školní práci – nevyrovnaný profil osobnostních charakteristik dítěte. Tento nerovnoměrný vývoj se dotýká všech složek osobnostní struktury. Kognitivní, emoční, motivační, sociální, pracovní a tělesné.

3.1 Odklad ze zdravotních důvodů

Zdravotní a tělesný stav dítěte hodnotí většinou dětský obvodní lékař, případně odborný lékař, jestliže se u něho dítě dlouhodobě léčí.

Nejčastějšími zdravotními důvody pro odklad školní docházky jsou častá nemocnost a celkově nižší odolnost organismu.

„Dítě, které onemocní, ve škole zameškává výuku a musí ji pak zpětně dohánět, což vyžaduje zvýšené úsilí. Pokud je dítě po nemoci v rekonvalescenci, odolnost organismu je ještě snížena, učební zátěž je možné zvyšovat jen do určité míry, protože další zatížení by opět mohlo dítě oslabit a zvýšit náchylnost k dalšímu onemocnění. Dítěti, které je nemocné často, nejenže chybí výklad učitele a procvičení látky, ale i obtížněji učební látku doplňuje.“ (Klégrová, 2003, s. 31, 32)

Pro časté nemoci se může dítě ve školní výuce opožďovat, celková školní úspěšnost se snižuje a nedostatky z počátečních ročníků se přenáší i do dalších let.

Zvýšená nemocnost neznamená, že je dítě několikrát za rok nachlazené, má rýmu a kašel či jiné krátkodobé onemocnění. Je třeba zvážit fakt, pokud by dítě čekala v době začátku školní docházky např. závažná operace s dlouhodobou rekonvalescencí, pro kterou by bylo po delší dobu ve škole nepřítomné, zda by i v tomto případě, částečně pod individuálním vedením rodičů, výuku zvládlo.

Rodičům se doporučuje, aby pečlivě prokonzultovali odklad školní docházky ze zdravotních důvodů s lékařem, který dítě zná, delší dobu sleduje jeho tělesný a zdravotní vývoj. Odhalí se tak, zda daný stav ohrožuje úspěšnost začátku školní výuky.

Nesmíme opomenout všimnout si, jak je dítě celkově fyzicky vyspělé, také nápadně drobných dětí, s nízkou tělesnou váhou. Ve škole jsou děti vystaveny nejen psychické, ale i fyzické zátěži.

„Například jen školní taška se sešity a učebnicemi váží několik kilogramů. Dítě se bude muset několik hodin soustředit na výuku, což může u dětí méně fyzicky zdatných zvyšovat unavitelnost.“ (Klégrová, 2003, s. 32)

U některých drobných dětí se jedná o dědičnou dispozici. Rodiče jsou menší a drobnější. Dítě může být přiměřeně vitální a není potřeba dělat odkladová opatření. Jen případně zajistit, aby váha tašky do školy byla přiměřená tomu, co unese.

V péči odborných lékařů jsou děti, u kterých byly zjištěny závažnější smyslové vady. Na těchto odbornících je, aby posoudili, jak dalece smyslová vada bude ovlivňovat školní výuku a jaká opatření je třeba udělat (odklad školní docházky, zařazení do speciální školy).

„Smyslový handicap může školní výuku do jisté míry znesnadňovat, proto je nutné, aby dítě v ostatních oblastech již bylo dostatečně zralé tak, aby bylo dobře připravené případné obtíže překonávat.“ (Klégrová, 2003, s. 32)

3.2 Odklad z důvodů pracovní a sociální nezralosti

Otázky pracovní a sociální zralosti a rozvoje jednotlivých funkcí jsou v kompetenci pedagogicko-psychologických poraden. V poradně probíhá psychologické vyšetření, které je strukturováno tak, aby jednotlivé složky školní zralosti zachytilo. Vždy se jedná o komplexní záležitost, hodnoceny jsou všechny okolnosti dosavadního vývoje dítěte. Sleduje se současný rozvoj dovedností a snažíme se částečně odhadnout vývojové možnosti do budoucna.

Pokud se zjistí, že v některé oblasti vývoje dítěte neodpovídá nástupu do školy, je většinou poměrně dost času se na zmíněnou oblast zaměřit a procvičit ji. Velmi často jde o grafomotoriku, či rozvoj funkcí zrakového a sluchového vnímání. Poradny mohou nabízet rozvojové kurzy pro předškoláky, přičemž tyto kurzy se právě na cvičení grafomotoriky, řeči a dalších funkcí zaměřují. Rodiče mají možnost vidět, jak se jejich dítě projevuje ve skupině a mohou porovnat jeho výkony s ostatními dětmi. Přináší jim to také informace o tom jak je dítě pracovně zralé, jak dlouho vydrží u úkolu aj.

3.3 Dodatečný odklad

Podle zákona č. 561/ 2004 Sb., § 34 odst. (3) pokud se u žáka v prvním roce plnění povinné školní docházky projeví nedostatečná tělesná nebo duševní vyspělost k plnění povinné školní docházky, může ředitel školy se souhlasem zákonného zástupce žákovi dodatečně v průběhu prvního pololetí školního roku odložit plnění školní docházky na následující rok.

Dodatečného odkladu se využívá spíše výjimečně, jako opatření, které má chránit ty děti, u kterých se z jakýchkoli důvodů nepodařilo posoudit školní zralost předem a které nastoupily do školy nezralé.

Rodičům se nedoporučuje vyčkávat na skutečnost „až jak to ve škole dopadne“, a pak případně volit možnost dodatečného odkladu.

„Je lepší udělat preventivní opatření, o školní zralosti svého dítěte se dopředu poradit a zvažovat možnost běžného odkladu, než čekat až na poslední chvíli, když je výuka započata. Dítě se sice s návratem zpět do školky vyrovná (pokud se s ním vyrovnají i rodiče), ale určitou nejistotu ve vztahu ke škole a nedůvěru ve vlastní schopnosti z prvního neúspěšného pokusu si může nést i do dalších let.“ (Klégrová, 2003, s. 36)

„Ale pozor! Na druhé straně ani není dobře, aby se dítěti školní docházka odkládala, nejsou-li pro to opravdu vážné důvody. Pamatujme, prosím, na jeden princip, který tu sledujeme od prvních měsíců života dítěte a který bychom ve výchově měli uvědoměle dodržovat – totiž ani příliš brzy ani příliš pozdě! Dítě by mělo být vyučováno na úrovni, která odpovídá jeho současné intelektové vyspělosti – nemělo by být přetěžováno, ale nemělo by být ani podstimulováno a podhodnoceno. Jinak totiž nejen že jeho duševní kapacita není patřičně využita, ale (což je horší) není ani patřičně rozvíjena – takže dítě je vlastně zanedbáváno.“ (Matějček, 2005, s.179)

3.4 Předčasný nástup

O předčasném nástupu mluvíme tehdy, když dítě nastupuje do školy a ještě mu není šest let. Podle zákona č. 561/ 2004 Sb. § 36 odst. (3) povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad; dítě dosáhne šestého roku věku v době od počátku školního roku do konce roku kalendářního, může být přijato k plnění povinné školní

docházky již v tomto školním roce, je-li tělesně i duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce.

Do školy mohou být tedy zapsány děti, kterým bude šest let až po začátku školního roku, během podzimu, případně až do 31. 12. daného roku. Musí být však přiměřeně tělesně i duševně zralé. V tomto případě má tato podmínka velký význam, protože nestačí, aby vývoj dítěte byl přiměřený jeho věku, ale měl by být na úrovni jeho starších spolužáků.

„Dítě totiž bude nastupovat do školy s dětmi povětšinou staršími a často až o rok. Je nutné, aby jim po všech stránkách stačilo, aby se dokázalo adaptovat na školní práci, bylo úspěšné výukově a mělo ze vzdělávání a pobytu ve škole potěšení. Aby škola byla pro ně v zásadě přínosem. Znamená to tedy, že by mělo být ve svém vývoji zřetelně napřed.“ (Klégrová, 2003, s.36)

3.4.1 Minulost a současnost předčasných nástupů

V minulosti byla možnost předčasného nástupu pojímána často liberálně. Důvodem pro předčasný nástup dítěte do školy nebyl ani tak vlastní vývoj dítěte, jako spíše vnější okolnosti. Do školy bylo zapsáno málo dětí a bylo třeba počet doplnit. Do školy šly již jiné děti ze sousedství, k nimž se takové nejmladší dítě mohlo připojit. Nebo mělo ve škole již staršího sourozence a předpokládalo se, že mladšímu dítěti pomůže. Ne vždy toto zařazení bylo úspěšné a na dětech bylo dlouho znát, že jsou mladší a nezralé pro školu.

V současné době si ředitel školy při přijímání dítěte mladšího šesti let vyžádá odborné posouzení jeho vývoje v pedagogicko-psychologické poradně. Odborníci musí dobře zvážit, zda je dítě již natolik připravené pro školu, aby obstálo mezi staršími spolužáky a dosahovalo dobrých výsledků. Předčasný nástup doporučit nelze, pokud není předpoklad pro to, že dítě bude úspěšné. Pak není důvod k tomu, aby dítě do školy nastupovalo a může ještě rok počkat.

Dnes o předčasný nástup žádají rodiče, jejichž děti jsou skutečně nadprůměrně psychicky vyspělé. „Školní zralost je však záležitostí složitější, zahrnuje i oblast pracovní a sociální a zralost percepčních funkcí, jejichž vytrávání je spíše otázkou biologického vývoje než projevem obecných schopností. Ani u dítěte velmi nadaného nemusí vývoj

probíhat harmonicky ve všech oblastech, i u něho se mohou objevit známky nižší zralosti v některé oblasti.“ (Klégrová, 2003, s.37)

Děti velmi nadané dají o svých schopnostech vědět většinou již v předškolním věku. Jsou velmi zvědavé, rychle se všemu učí, v mnoha oblastech dosahují pozoruhodných znalostí a o svých zájmech se dovedou bavit i s mnohem staršími dětmi nebo i s dospělými. Dost často vyhledávají i starší děti. S vrstevníky si někdy tak dobře nerozumějí a do jejich her se neumějí zapojit. U dětí velmi nadaných není tedy problém jejich nadání – to je oceňováno. Obtíže se objevují spíše v sociální oblasti. Tyto děti bývají v mnoha směrech ještě hravé a sociálně vyspělé přiměřeně k svému věku, jejich zájmy však směřují do jiných oblastí, než jejich věku odpovídá.

„U dítěte velmi nadaného se někdy stává, že se ve své vrstevnické skupině cítí osamělé, protože si hůře hledá kamarády. Je tedy třeba podporovat a rozvíjet většinou více sociální oblast.“ (Klégrová, 2003, s.93) Dobrý sociální trénink hned od začátku mu tedy velmi usnadní život v budoucnosti.

Rodiče přirozeně chtějí schopnosti svého dítěte rozvíjet a vyhovovat jeho zájmům. Hrozí tu mírné nebezpečí, aby nerozvíjeli jen některé schopnosti dítěte a na jiné nezapomínali. Dítě se bude snažit dělat nejvíce to, co mu jde nejlépe. Proto je na rodičích, aby zabezpečili harmonický vývoj svých dětí a odhalili jejich talenty.

Žádostí o předčasný nástup nejsou časté a doporučených předčasných nástupů je ještě méně. Předčasné zařazení do školní docházky volíme u dětí jen tehdy, pokud je jeho vývoj na takové úrovni, že by setrvání v mateřské škole brzdilo jejich vývoj. Jde o děti, které školní vzdělávání již vysloveně potřebují.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ZÁPIS NANEČISTO – TEST ŠKOLNÍ ZRALOSTI

Cílem mé práce bylo zjistit, jaká je úroveň školní zralosti a připravenosti dětí na povinnou školní docházku. Na základě šetření poukázat na důležitost systematické přípravy na vstup do školy, a to nejen v mateřské škole, ale i ve spolupráci s rodiči.

Cíle výzkumné práce

- 1) Zjistit připravenost dětí na školní docházku
- 2) Zjistit nedostatky ve vývoji jemné a hrubé motoriky, grafomotoriky, ve vývoji paměťových schopností a rozumových znalostí, řečových dovedností.
- 3) Pro nápravu nedostatků použít různé metody a formy práce.

Charakteristika zkoumaného vzorku

Výběrový soubor tvořilo 32 dětí předškolního věku, které navštěvují běžnou mateřskou školu. Tyto děti byly narozeny v letech 2001, 2002, tudíž jim bylo v době výzkumu šest až sedm let.

K vypracování všech úkolů měly děti dostatečný čas, pracovaly samostatně a nebyly nikým rušeny.

Test byl volně sestaven podle Kern – Jiráskova testu, který je určen

pro rozhodování odborníkům, kteří se řídí přesnými instrukcemi při zadávání i vyhodnocování.

Informace o dané problematice jsem hledala a studovala v odborné literatuře, dále jsem je získala konzultací s učitelkami základní školy a mateřské školy. Velkým přínosem pro mě byly přednášky Jiřiny Prekopové.

4.1 Orientační kresebná zkouška

Jeden ze zdrojů poznatků o dítěti je orientační kresebná zkouška. Má tři části – kresba postavy, přepis deseti teček, a přepis věty.

4.1.1 Kresba postavy

Děti dostaly za úkol nakreslit postavu. Úkol byl uveden instrukcí „Sem nakresli člověka, kohokoli chceš – pána, paní, tak, jak ji umíš nakreslit.“

Všímala jsem si, jak dítě drží tužku, jak se dokáže soustředit, jak je vytrvalé, úrovně jemné motoriky.

Hodnocení podle zvolené škály.(Tomek, 1999)

Zralá kresba – postava má na hlavě všechny podstatné části – ústa, nos, oči (i s obočím), uši, vlasy, krk, na trupu jsou knoflíky nebo kapsa, na trup navazují ruce, které mají správný počet prstů, na trup navazují nohy – je vyznačena linka pasu, postava má boty.

Téměř zralá kresba – od předchozí se liší tím, že chybí některý z důležitých znaků např. krk, nebo trup má podobu vajíčka.

Částečně zralá kresba – poměr hlavy a trupu není správný – trup a hlava jsou velikostí téměř stejné, trup má podobu velkého oválu, na který se připojují končetiny, chybí krk, v obličejové části chybí některý z důležitých prvků, končetiny jsou připojeny k trupu a mají podobu čar, ruce mají větvičkovitý tvar a nesprávný počet prstů, nohy jsou hokejkovité.

Zcela nezralá kresba – hlavonožec

4.1.2 Přepis teček

Jednalo se o přepis deseti teček seřazených do čtverce po třech tečkách s jednou tečkou uprostřed dole pod tímto čtvercem.

Všímala jsem si schopnosti prostorového vnímání, nápodoby, početních dovedností a jemné motoriky.

Hodnocení podle zvolené škály:

Plně zralá kresba – neliší se od předlohy co do počtu a umístění teček

Téměř zralá kresba – zachován počet, umístění je v zásadě správné – tři tečky ve třech řádcích a jedna pod nimi, ale některá tečka nebo skupina není ve správném poměru k ostatním

Částečně zralá kresba – počet teček neodpovídá předloze, má s ní však společné rysy např. řazení teček do třech řádků

Téměř nezralá kresba – je to shluk teček, není zachován počet ani tvar

Zcela nezralá kresba – s předlohou nemá žádné společné rysy, je to jen čmáranice – nejde o tečky

4.1.3 Přepis věty

V této části měly děti za úkol přepsat větu - „Eva je tu.“ Psát měly pod vzorovou větou. Všimla jsem si jemné motoriky, zda děti pochopily, že to není jen čmáranice, ale „soustava čar“ a jakou mají snahu o její přepis, dále chyb, které mohly vzniknout tím, že děti napsaly větu sice správně, ale počáteční písmeno bylo obrácené (psací E vypadá jako číslice tři).

Hodnocení podle zvolené škály:

Plně zralá kresba – tvarově i prostorově správně provedená

Téměř zralá kresba – drobné odchylky v poměrech jednotlivých čar, jinak tvarově i prostorově správně

Částečně zralá kresba – chyba v počátečním písmenu, výraznější odchylky poměrů jednotlivých písmen, nesprávná orientace některých písmen, jsou zachovány společné rysy vzoru – dělení slov

Zcela nezralá kresba – nejsou patrné žádné společné rysy vzoru, jedná se o čmáranice

Vyhodnocení jsem prováděla bodovým systémem.

0 bodů – zcela nezralá kresba

1 bod – téměř nezralá kresba

2 body – částečně zralá kresba

3 body – téměř zralá kresba

4 body – zcela zralá kresba

Maximální počet dosažených bodů 12

Tabulka č. 1 Vyhodnocení kresby

	Kresba postavy	Přepis teček	Přepis věty	Maximum dosažených bodů
Předškolák 1	4b	4b	3b	11b
Předškolák 2	4b	4b	4b	12b
Předškolák 3	3b	4b	4b	11b
Předškolák 4	2b	1b	2b	5b
Předškolák 5	4b	3b	4b	11b
Předškolák 6	3b	2b	3b	8b
Předškolák 7	4b	3b	4b	11b
Předškolák 8	3b	2b	2b	7b
Předškolák 9	4b	3b	3b	10b
Předškolák 10	2b	1b	0b	3b
Předškolák 11	2b	2b	2b	6b
Předškolák 12	3b	3b	2b	8b
Předškolák 13	3b	3b	2b	8b
Předškolák 14	3b	2b	1b	6b
Předškolák 15	4b	4b	4b	12b
Předškolák 16	3b	4b	4b	11b
Předškolák 17	4b	4b	4b	12b
Předškolák 18	2b	2b	2b	6b
Předškolák 19	3b	3b	4b	10b
Předškolák 20	3b	2b	2b	7b
Předškolák 21	2b	2b	2b	6b
Předškolák 22	3b	3b	3b	9b
Předškolák 23	2b	2b	2b	6b
Předškolák 24	2b	3b	3b	8b
Předškolák 25	4b	3b	4b	11b
Předškolák 26	4b	3b	4b	11b
Předškolák 27	4b	4b	4b	12b
Předškolák 28	2b	1b	1b	4b
Předškolák 29	2b	1b	2b	5b
Předškolák 30	3b	3b	3b	9b
Předškolák 31	3b	3b	4b	10b
Předškolák 32	2b	2b	2b	6b

K tomu, abych mohla rozdělit výsledky do tří skupin, mi pomohlo studium odborné literatury. (Tomek, 1999).

Skupina číslo 1: 0 – 3 body pravděpodobnost odložení školní docházky

Skupina číslo 2: 4 – 8 bodů některé složky osobnosti je potřeba upevnit a dále intenzivně rozvíjet než dítě nastoupí do školy, možný nástup do školy tedy je, ale není vyloučeno, že se dítě obejde bez pomoci rodičů a odborníků

Skupina číslo 3: 9 – 12 bodů vysoká zralost pro školu, předpoklady pro úspěšnou školní docházku

Výsledek

16 dětí je podle mé stupnice zcela zralých pro školu

15 dětí je třeba nadále rozvíjet

1 dítě má odklad školní docházky

Podle pozorování jsem zjistila, že dětem dělá velký problém držení tužky. Úroveň jemné motoriky je málo vyspělá, a to u dětí, které podle stupnice byly zařazeny do skupiny číslo 2. Linie čar byly dost silné. Děti tlačily na tužku, což svědčilo o špatném držení (např. i celou dlaní) a problémové koordinaci pohybů.

Ve většině případů byl problém v prostorovém vnímání a početních dovednostech. Děti přepsaly tečky pouze do třech řádků, ale počet teček v řádcích neodpovídal vzoru. Ve čtyřech případech se jednalo jen o shluk teček, které byly různě velké, někdy jen body.

Při přepisu věty jsem si všimla, že děti často píší zrcadlově psací písmeno velké E. Takže vypadalo jako číslice tři. 12 dětí přepsalo větu správně, dodrželo dělení slov i počáteční písmeno měly napsáno správně. Tyto děti se uměly samy podepsat.

Jedno dítě nebylo schopno opsat větu vůbec. Nevědělo, jak má větu přepsat a nesoustředilo se. Výsledkem jeho přepisu věty byla čmáranice. Jeho celková úroveň kresby byla značně nevyspělá.

Podle výsledků zápisu ze základní školy a vyšetření z pedagogicko psychologické poradny má odklad školní docházky, z těchto třiceti dvou dětí šest.

4.2 Diagnostika dalších oblastí

Další kritéria, která jsem zkoumala pro zjištění připravenosti dětí na školu, byla následující: motorický vývoj, řeč, všeobecné znalosti, myšlení a sociální zralost.

Diagnostika byla zaměřena na tělesný vývoj dítěte, na stupeň poznávacích procesů, v nichž podléhalo šetření vnímání, paměť, fantazie, myšlení, chápání prostoru a času. K diagnostickým požadavkům také patřila úroveň sociálních dovedností. (Klenková, J., Kolbábková, H., 2002)

4.2.1 Motorický vývoj

Sledovala jsem, jak se orientuje v prostoru, jakou má koordinaci pohybů, zda umí stát na jedné noze, skákat na jedné noze, cvičit s prsty – palcem se dotýkat ostatních prstů.

S dětmi jsem vedla rozhovor na téma, zda-li rády cvičí, kde – ve školce, doma, nebo někam chodí mimo školu. Potom jsem ukázala cvik a děti ho měly po mně zopakovat.

Výsledek

Překvapilo mě, že děti jsou, co se týká hrubé motoriky, ve většině případů velmi nadané. Děti, které chodí do tanečního kroužku i zatančily.

6 dětí nedokázalo stát ani skákat na jedné noze.

10 dětí mělo problém v oblasti jemné motoriky, nedokázaly cvičit s prsty. Pozorovala jsem chybné držení tužky.

4 děti tančily – hrubá motorika na velmi vyspělé úrovni.

12 dětí bylo tělesně zdatných a obratných.

Závěr

Hrubá motorika je u většiny na vysoké úrovni. Jemná motorika i přesto, že se v mateřské škole denně procvičuje, má nízkou úroveň. I nadále se učitelky budou věnovat zdokonalování a upevňování návyku správného úchopu tužky, pomocí různých her a cviků na rozvoj prstové obratnosti.

4.2.2 Řeč

Tato zkouška měla dvě části. V první části měly děti říct básničku a zazpívat písničku, kterou umí. A ve druhé části dostaly obrázky perníkové chaloupky a měly pohádku krátce převyprávět.

Všíkala jsem si, jaká je úroveň výslovnosti, srozumitelnost projevu, zda používají správné pády, a zda umí rozlišovat druhy vět – otázku, rozkaz, větu oznamovací. Při zpěvu písničky jsem byla zaměřena na správné dýchání, rytmus a intonaci.

Výsledek

1. část:

Zpěv

9 dětí zpívalo písničku zcela správně.

4 děti při zpěvu špatně dýchaly.

19 dětí mělo problém s udržení rytmu.

Přednes básničky

3 děti měly špatnou výslovnost souhlásky r.

29 dětí pěkný, srozumitelný přednes.

2. část:

Převyprávění pohádky

Všechny děti pohádku znaly, věděly kdo jsou hlavní postavy.

16 dětí pohádku převyprávělo samo bez mé pomoci.

10 dětí pohádku převyprávělo s malou nápovědou.

3 děti neuměly ve vyprávění použít správně druhy vět.

3 děti špatně vyslovují souhlásku r.

Závěr

Děti měly bohatou slovní zásobu, znaly velké množství básniček a písniček. Ve většině případů měly srozumitelný a jasný projev. U třech dětí je nutné navštívit logopeda a spolupracovat s rodiči. Bylo by dobré formou dramatické výchovy u dětí upevnit rozdíl mezi druhy vět – dát jim možnost zahrát si rol, které o něco žádají, rozkazují, oznamují. Dále používat různé příběhy a pohádky bez konce, aby si děti mohly rozvíjet fantazii a potom jim dát prostor na převyprávění pohádky s jejich koncem.

4.2.3 Všeobecné znalosti

V této části testu školní zralosti jsem měla několik názorných pomůcek

- Košík s ovocem a zeleninou – úkolem bylo zeleninu nechat v košíku a ovoce naskládat na misku, pojmenovat každý plod.
- Geometrické tvary z papíru – čtverec, kruh, trojúhelník – úkolem bylo pojmenovat tyto věci.
- Miska s barevnými kuličkami – úkolem bylo napočítat zadaný počet kuliček určité barvy a předělat do vedlejší misky.
- Obrázky s ročním obdobím – úkolem bylo charakterizovat roční období.
- Ze stavebnice postavený domeček - úkolem bylo říct svou adresu, jméno, co dělají rodiče a jak se jmenují.

Zaměřila jsem se na to, jaká je jejich informovanost, zda chápou rozdíly mezi ovocem a zeleninou, umí věci správně pojmenovat, ví k čemu slouží, zda umí počítat do deseti, zda poznávají barvy, znají bydliště a osobní údaje.

Výsledek

Košík s ovocem a zeleninou:

29 dětí roztřídilo a správně pojmenovalo ovoce a zeleninu

3 děti přidaly citron k zelenině a nesprávně pojmenovaly zeleninu

Geometrické tvary

25 dětí správně pojmenovalo geometrické tvary a řeklo, kde bychom je v běžném životě našli (např. kruh – kolo od auta, trojúhelník – střecha, čtverec – polštář)

4 děti s malou nápovědou pojmenovaly tyto předměty

3 děti pojmenovaly jen některý tvar

Miska s barevnými kuličkami

12 dětí zcela správně napočítalo kuličky podle zadané barvy

14 dětí mělo problém samo počítat, pletlo se pořadí číslic 7, 8, 9

6 dětí neumělo napočítat deset stejných kuliček, počítalo jen do pěti

Obrázky s ročním obdobím

Všechny děti uměly rozeznat roční období a charakterizovat jej

2 děti nevěděly, čím je charakteristické jaro

Postavený domeček

Všechny děti věděly jak se jmenují, kde bydlí a co dělají rodiče

Závěr

Všeobecná informovanost dětí je ve většině případů dobrá. Největším problémem bylo počítání do deseti. Přestože se každodenně učitelky dětem věnují a individuálně s nimi pracují, je potřeba u dětí neustále rozvíjet matematické představy a naučit děti číselnou řadu.

4.2.4 Myšlení

Částečně jsem si myšlení ověřila v předešlých činnostech. Nyní jsem položila doplňující otázky, abych zjistila, jestli děti dobře chápou rozdíl a podobnost, analogii, příčinu a následek.

- Podobají se něčím míč a pomeranč – čím? Čím se od sebe liší?
- Ráno snídáme, v poledne... a večer...?
- Proč má auto a kolo brzdy?
- Proč musí být zavřené závory, když jede vlak?

Výsledek

9 dětí zcela bez problémů odpovědělo na dané otázky.

15 dětí mělo problém vysvětlit, proč má auto nebo kolo brzdy, neuvědomovaly si následek.

8 dětí odpovědělo na otázky jen částečně (např. nevěděly, čím se od sebe liší míč a pomeranč, proč musí být zavřené závory, když jede vlak)

Závěr

U dětí přetrvává problém pochopit a vysvětlit příčinu a následek. Je nutné se této problematice věnovat i nadále, jak ve společných činnostech a hrách, tak i v individuální práci s dětmi.

4.2.5 Sociální zralost

Sociální zralosti jsem se snažila si všimat během všech částí testu. Zda děti uměly děkovat, zdravit, vykat dospělému, podřídit se jeho pokynům, jak reagovaly na zadané úkoly.

Bylo těžké v rámci tak krátké doby posoudit, zda je dítě sociálně zralé a je schopno se zařadit do školního kolektivu. Myslím si, že pro rozhodnutí, zda se jedná o projev nezralosti nebo o vliv stylu výchovy v rodině, je potřeba získat další informace.

Výsledek

Děti se během testu školní zralosti jevily jako sociálně zralé. Jen ve třech případech bych nedoporučovala nástup do první třídy. A v pěti případech se přikláním k názoru, že děti nemají dobrý příklad a podnětné prostředí v rodině, aby se mohly sociálně rozvíjet.

Závěr

Od budoucích prvňáčků se očekávají přiměřeně rozvinuté návyky v oblasti komunikace a spolupráce – vzájemná pomoc a schopnost spolupracovat v rámci skupiny. Proto bych doporučovala tyto návyky u dětí upevňovat a dbát na prvky slušného chování jako je pozdrav, poděkování, zdvořilá žádost. Formou her a cvičení naučit děti tyto důležité zásady.

4.2.6 Zhodnocení

Na základě orientační kresebné zkoušky, by podle mé stupnice mělo jedno dítě odklad povinné školní docházky. Dalších pět dětí obdrželo nízký počet bodů, což ve svém důsledku znamená, že pro vstup do školy jsou zatím nezralé, a je třeba pravidelným cvičením dbát o jejich rozvoj v konkrétních oblastech.

Výsledky tohoto zápisu nanečisto byly později potvrzeny, protože tyto děti byly po řádném zápisu do první třídy odeslány k vyšetření v pedagogicko psychologické poradně. Na základě odborného vyšetření byl všem šesti dětem doporučen odklad povinné školní docházky.

5 METODY PRÁCE UČITELEK MATEŘSKÝCH ŠKOL

V mateřských školách je nejběžnější a nejrozšířenější výchovně vzdělávací metodou hra. Při přípravě dětí na vstup do první třídy se využívají nejen hry různého typu a zaměření, ale je možné využít i pracovní listy a metodu „Dobrého startu“.

5.1 Pracovní listy

Práce s nimi umožňuje vysokou variabilitu. Je tedy možné posilovat více oblastí najednou. Proto patří mezi oblíbené způsoby práce učitelek s dětmi. Nabídka těchto pracovních listů je široká, především jsou to Šimonovy pracovní listy. Učitelky mateřských škol vytvářejí i své vlastní pracovní listy, jako obměnu různých předloh.

Platí to i v případě reedukace školní nezralosti, kdy je potřeba dále rozvíjet smyslové vnímání, myšlení, matematické představy, pozornost, řeč, motorickou koordinaci.

Jako ukázkou pracovních listů v příloze uvádím:

Příloha č. 1 pracovní list na rozvoj všeobecných znalostí – zvířata

Příloha č. 2 pracovní list na rozvoj všeobecných znalostí – ovoce, zelenina, rostliny

Příloha č. 3 pracovní list na rozvoj zrakového vnímání

Příloha č. 4 pracovní list na rozvoj matematických představ

Příloha č. 5 pracovní list na rozvoj matematických představ a použití správných barev

Příloha č. 6 pracovní list na rozvoj orientace v prostoru, pozornosti, postřehu, lze využít při rozvoji matematických představ, nácviku stříhání a následnému přiřazení obrázků na správné místo, při rozvoji estetického vnímání - vybarvování

Příloha č. 7 pracovní list na upevňování pojmů: dole - nahoře, vpravo – vlevo, nad – pod

Příloha č.8 pracovní list na rozvoj grafomotoriky

Příloha č. 9 pracovní list na rozvoj grafomotoriky

Příloha č.10 pracovní list na rozvoj grafomotoriky

5.2 Metoda dobrého startu

Metoda „Dobrého startu“ je metodou stimulační a rehabilitační. (Anderseonová, J. a kol., 1993) Podstatou je metoda akusticko – motorická. Důležitou roli v ní hrají tyto složky:

- Složka zraková – rozlišování grafických tvarů
- Složka pohybová – provádění gest, které ilustrují grafické znaky a mají být v souladu s rytmem písně
- Složka sluchová – vnímání rytmu písně

Cílem metody je zdokonalit souhrn všech tří složek, zdokonalit a vyhranit laterální, zlepšit orientaci v prostoru. (Tato metoda je určena dětem ve věku od 5 do 11 let.)

Metoda „Dobrého startu“ plní dvě základní funkce:

1) Funkce profylaktická:

- a) Využívána v mateřských školách při přípravě na výuku čtení a psaní
- b) Využívána v prvních třídách základních škol jako začátek výuky čtení a psaní

2) Funkce rehabilitační:

- a) Uplatňuje se v mateřských školách u dětí se specifickými poruchami
- b) V pedagogicko-psychologických poradnách
- c) V dyslektických vyrovnávacích třídách
- d) V rodině
- e) Ve speciálních školách byla tato metoda aplikována na dětech, které jsou na hranici pásma defektu intelektu a mají nápadné poruchy ve čtení a psaní

5.2.1 Typy cvičení a průběh lekcí

Všechny lekce se skládají z:

- a) Cviků pohybových
- b) Cvičení pohybově akustických
- c) Cvičení pohybově akusticko zrakových

Každá lekce je sestavena podle určitých pravidel:

- Zahájení

(Při zahájení se paní učitelka s dětmi přivítá, pomocí maňáska provede krátkou motivaci k činnosti - cvičením, které budou dnes procvičovat.)

- Posílení jazykových kompetencí a komunikativních dovedností

(Paní učitelka se s dětmi naučí písničku, kterou budou zpívat po dobu lekce. Vysvětlí slova písně, kterým děti nerozumí. Naučí se jednoduchý rytmus k písničce např. tlesknout na první dobu)

- Specifická cvičení – (posílení rozvoje zrakové a zvukové percepce, pravolevá orientace, prostorová orientace)

(Pomocí hry - „Najdi ukrytý obrázek“, děti hledají předměty – obrázky, pohybují se na pokyn učitelky – jdi dva kroky vpravo, tři kroky vlevo, aj. Pokyny mohou být doplněny o zvukové doprovázení – vytleskávání rytmu – např. jedno tlesknutí znamená krok vpřed, dvojí tlesknutí jít dva kroky vpravo, aj. Na smluvený signál děti hledají obrázek)

- Pohybová cvičení

(Tato cvičení se provádí vstoje. Formou hry, která navazuje na obsah písničky, se zdokonaluje motorika)

- Cvičení pohybově akustická (píseň - pohyb)

(Cvičení se provádí vsedě. Za zpěvu písničky se rytmickými pohyby prsů a dlaní děti učí vytukávat rytmus do molitanových pomůcek.)

- Cvičení pohybově akusticko-zraková (píseň – pohyb – grafický vzor)

(Základem je soustava grafických vzorů. K těmto vzorům jsou vybrány písně, jejichž rytmus je ve shodě se strukturou prvků vzoru.

- Učitelka vzor kreslí a děti verbalizují – druh prvků, jejich počet, umístění v prostoru, aj. Vedoucí musí stát vždy vedle dětí, aby nedošlo k zrcadlovému provádění cviků.
- Obkreslování vzoru prstem za doprovodu písně
- Kreslení vzoru ve vzduchu za doprovodu písně

- Kreslení vzoru prstem na tácku s krupicí nebo pískem za doprovodu písně
- Obkreslování vzoru křídou nebo úhlem na velký formát nebo fólii. Vzor je nutné obtahovat několikrát
- Obkreslování štětcem na menší formát
- Obkreslování tužkou v liniatuře s předepsaným vzorem, který velikostně odpovídá velikosti velkých písmen

V průběhu cvičení je potřebné, aby učitelka děti kontrolovala, zda dodržují směr, mezery mezi prvky a rytmus. Postupně se přechází z velké plochy až na plochu řádků v sešitech – graduje se náročnost.)

- Závěrečné hodnocení lekce

(Po skončení práce se provede hodnocení, cílem je aby se dítě naučilo sebekontrolu. Nezapomíná se na pochvalu dětí za práci, kterou provedly, jejich pokroky.

Na závěr lekce se provede uvolňovací činnost např. ilustrace písničky)

Organizace práce:

- Z hlediska časového rozložení je dobré pracovat s dětmi v mateřské škole kolem 30 minut
- Místnost, která se používá pro cvičení musí mít dostatek volného prostoru k pohybovým cvičením
- Je nutné, aby vedoucí lekce měl vždy připraveny všechny pomůcky, které potřebuje na danou lekci:
 - a) Cvičení pohybově akusticko zraková: balicí papír-formát A1, fólie, barevné křídly, úhel, vodové nebo temperové barvy, štětec tužka, tácek s krupicí nebo pískem
 - b) Cvičení pohybově akustická: molitanové pomůcky (polštářky, válečky)

Největší efektivity metody „Dobrého startu“ se dosahuje v mateřských školách při práci s dětmi s odkladem školní docházky.

5.3 Případová studie dítěte

Chlapec Patrik, narozen roku 2002, 6 let

Popis dítěte

Chlapec je vyšší, štíhlé postavy. Má hnědé oči, hnědé vlasy. Je živý, někdy agresivní, do mateřské školy chodí rád, do společných činností se zapojuje jen někdy.

Rodinná anamnéza

Chlapec vyrůstá v úplné rodině. Je jedináček. Otec je vyučen jako automechanik, nyní bez zaměstnání. Matka je vyučena jako kuchařka, má trvalý pracovní poměr. Bydlí ve společné domácnosti s prarodiči, ale do výchovy chlapce nezasahují. Zdravotní stav rodičů i prarodičů je dobrý.

Osobní anamnéza

Dítě se narodilo z prvního těhotenství, porod byl fyziologický. Těhotenství proběhlo v pořádku, matka byla zdravá a bez potíží. Dle výpovědi matky chlapce v šesti měsících seděl a v osmi měsících lezl. První krůčky začal podnikat v deseti měsících. Matka neví, kdy vyřkl první slova, udává kolem roku.

Sociální anamnéza

Rodinné prostředí je neklidné, matka se s otcem často hádá, aby si našel práci. Otec nechce. Prarodiče do výchovy nezasahují. Sourozence nemá.

V péči o chlapce se rodiče střídají minimálně. Do mateřské školy přichází s matkou a většinou s ní i odchází, jen někdy chlapce vyzvedává otec.

Mateřskou školu chlapec navštěvuje od tří let. Adaptace na prostředí byla špatná – ráno při loučení s matkou plakal. Kontakt s učitelkou a se zaměstnanci mateřské školy nechtěl navázat, často trucoval a nespolupracoval, to se stává i teď.

Při nástupu do mateřské školy byl nesamostatný v sebeobsluze. Nyní se to naučil a zvládá to.

Hodnocení v oblasti motoriky

Koordinace pohybů hrubé motoriky je téměř dobrá. Chtěl by se naučit hrát fotbal, ale nemá k tomu podnětné domácí prostředí.

V oblasti jemné motoriky má velké problémy s používáním příboru, je neobratný. Při práci s nůžkami je nepřesný, neumí stříhat různé materiály jen papír.

Grafomotoriku má na nízké úrovni, problémy s držetím tužky, tlačí na ni, při kreslení jsou linie čar dost silné. Nerad kreslí, většinou obrázků roztrhá.

Lateralita – chlapec je pravák.

Sebeobsluha

Prvky sebeobsluhy se naučil a zvládá to. Je však potřeba na chlapce dohlížet a někdy mu připomenout co má udělat.

Sociální chování

Postupem času se vztah k učitelce zlepšil, nyní je ve vztahu k ní otevřený. Chlapec je živý, někdy agresivní, a to když mu někdo bere hračky. To se často urazí a nespolupracuje ani s učitelkou, Je náladový, vzteká se, v kolektivu dětí není moc oblíbený, neumí si s nimi hrát, nerad sděluje vlastní zážitky.

Práceschopnost

Neumí si hrát ani se pro hru nadchnout, je spíše samotářský. Při zadaných úkolech potřebuje pomoc učitelky, sám se nedokáže soustředit na práci. Při neúspěchu odmítá pokračovat.

Má rád pohybové hry, v nich se zapojuje do kolektivu téměř bez problémů a také při nich vydrží a neodchází ze hry.

Poznávací schopnosti

Zrakové vnímání – jmenuje barvy, má problém pojmenovat geometrické tvary, nechápe pojmy „stejně a podobné.“

Sluchové vnímání – má problémy udržet rytmus v písničce, umí si zapamatovat písničky i básničky.

Časová a prostorová orientace – umí rozlišit roční období a charakterizovat je, nedokázal rozlišit pojmy „včera, dnes, zítra“, měl velké problémy v prostorové orientaci zejména zapamatovat si, kde je vpravo a kde vlevo, nyní se to naučil a zvládá to dobře.

Řeč

Slovní zásoba je díky velké znalosti písniček a básniček bohatá, neumí však správně používat druhy vět – oznamovací, rozkazovací, tázací, zejména při vypravování, špatně vyslovuje souhlásku r, rodičům byl doporučen logoped, ale rodiče nespolupracují, i přes bohatost slovní zásoby chlapci dělá problém sdělit vlastní zážitek.

Po návštěvě a vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně byl rodičům doporučen odklad školní docházky, pro celkovou nezralost chlapce. Rodiče souhlasili.

ZÁVĚR

Každý člověk byl svým narozením, resp. početím vsazen do určitého prostředí. Prostor, ve kterém člověk vyrůstá, na něj působí. Zajisté je to na prvním místě rodina, dále širší okruh příbuzných, známí a také všichni lidé v místě bydliště, s nimiž se setkává. Záležitosti tohoto charakteru ve spojení s individualitou osobnosti každého dítěte se podílejí na tom, že děti stejného věku mohou být různě vyspělé.

Tato práce měla za cíl zjistit připravenost dětí na vstup do školy; na základě „Zápisu nanečisto“ poukázat na nedostatky vedoucí k případným školním neúspěchům, a zjistit, jaké metody jsou používány pro reedukaci vývojových nedostatků.

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. V první z nich analyzuji jednotlivá období dítěte do šesti let a pojem školní zralost. Dále pak odklad povinné školní docházky a předčasný nástup. Druhá část se zabývá testem školní zralosti a metodami práce učitelek mateřských škol.

První kapitola rozděluje období prvních šesti let dítěte na pět úseků: prenatální, novorozenecké a kojenecké období, věk batolete a předškolní věk.

Kdy a za jakých podmínek je dítě zralé a připravené pro vstup do školy, v oblastech tělesné, rozumové, citové, sociální, je obsahem druhé kapitoly.

K odkladu povinné školní docházky může vést několik důvodů. Jsou jimi důvody zdravotní, pracovní a sociální nezralost, dodatečný odklad a předčasný nástup. Tyto skutečnosti spolu s legislativními údaji jsou obsahem třetí kapitoly.

Čtvrtá kapitola rozděluje test školní zralosti na několik částí. V nich má dítě prokázat svoji připravenost k úspěšnému školnímu startu. Jedním důležitým ukazatelem je orientační kresebná zkouška, mezi další patří průzkum motorického vývoje, řeči, myšlení, všeobecných znalostí a sociální zralosti.

Obsahem páté kapitoly jsou různé metody práce učitelek v mateřských školách. Na nutnost spolupráce rodiny a pedagogických zařízení poukazuje případová studie.

Zpracování této problematiky bylo pro mě obohacující jak v části teoretické, tak praktické. Včasné odhalení vývojových nedostatků mělo svůj velký význam i pro rodiče těchto předškolních dětí. Po konzultaci s pedagogickými pracovníky mateřské školy měli možnost pomáhat dětem v rozvoji tam, kde bylo potřeba.

Cílů, stanovených v úvodu této práce, bylo dosaženo, jak v oblasti připravenosti dětí pro vstup do školy, tak v oblasti nedostatků ve vývoji jemné a hrubé motoriky, grafomotoriky, rovněž ve vývoji paměťových schopností, rozumových znalostí a řečových dovedností. Jako velmi vhodné metody reedukace vývojových nedostatků jsou používány individuální přístup včetně individuálního nácviku a rozvíjení problémových oblastí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

I. Bibliografie

1. ANDERSONOVÁ, J. a kol. *Dobry start do školy*. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-66-6.
2. BUDÍKOVÁ, J. a kol. *Je vaše dítě připraveno do první třídy*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-722-6637-3.
3. BRACHFELD, K., ČERNAYOVÁ, E. *Pediatric I*. Praha: Avicenum, 1980.
4. DEISSLER, H. Herbert. *Každodenní problémy v mateřské škole*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-010-3.
5. HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: Slovník, 1994. ISBN 80-901549-0-5.
6. HAUSNER, M. *Budeme mít školáka*. Praha: Práce, 1971.
7. JIRÁSEK, J., TICHÁ, V. *Psychologická hlediska předškolních prohlídek*. In ŠVANCARA, J. a kol. *Diagnostika psychického vývoje*. Praha: Avicenum, 1980.
8. KÁROVÁ, V. *Šimonovy pracovní listy 8. Rozvoj logického myšlení*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-225-4.
9. KLÉGROVÁ, J. *Máme doma prvňáčka*. Praha: Mladá fronta, 2003. ISBN 80-204-1020-1.
10. KLENKOVÁ, J., KOLBÁBKOVÁ, H. *Diagnostika předškoláka*. Brno: MC nakladatelství, 2003.
11. KUTÁLKOVÁ, D. *Jak připravit dítě do 1. třídy*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1040-4.
12. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: CERM, 2001. ISBN 80-214-1844-3.
13. LANGMEIER, J., LANGMEIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: H+H, 1998. ISBN 80-86022-37-4.
14. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X.
15. MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0870-1.

16. MLČOCHOVÁ, M. *Šimonovy pracovní listy 2. Obrázky, Geometrické tvary*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-71783-66-8.
17. MLČOCHOVÁ, M. *Šimonovy pracovní listy 3. Uvolňovací cviky*. Praha: Portál, 1996.
18. PIAGET, J., INHELDEROVÁ, B. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-263-8.
19. PILAŘOVÁ, M. *Šimonovy pracovní listy 5. Grafomotorická cvičení*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-659-4.
20. POKORNÁ, V. *Šimonovy pracovní listy 9. Grafomotorika a kreslení*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-225-4.
21. PROCHÁZKOVÁ, E. *Moje první psaní*. Brno: Nová škola, 1992.
22. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1989. ISBN 80-7038-078-0.
23. SMAHEL, R. *Duševní a duchovní zrání dítěte*. Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 1997.
24. SMOLÍK, J., SMOLÍKOVÁ, K. *Šimonovy pracovní listy 11. Grafomotorická cvičení*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7178-914-3.
25. ŠVANCARA, J. a kol. *Diagnostika psychického vývoje*. Praha: Avicenum, 1980.
26. TOMANOVÁ, D. *Úvod do pedagogické diagnostiky v mateřské škole*. Olomouc: UP v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1426-0.
27. TOMEK, K. *Metodika zápisu do 1. třídy*. Třebíč, 1999.
28. TŘESOHLAVÁ, Z., ČERNÁ, M., KŇOURKOVÁ, M. *Dříve než půjde do školy*. Praha: Avicenum, 1990.
29. VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie školního dítěte*. Praha: Karolinum UK, 1997. ISBN 80-7184-487-X.
30. VAŠÁTKOVÁ, D. *Vybraná témata pedagogické psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. ISBN 80-7041-641-6.
31. VERECKÁ, N. *Jak pomáhat dětem při vstupu do školy*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-7106-474-2.

32. ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-544-X.

33. ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-800-7.

II. Zákony a vyhlášky

Zákon *O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* (školský zákon), č. 561/2004 Sb.

Vyhláška MŠMT ČR *O vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných*, č. 73/2005 Sb.

SEZNAM TABULEK

Tabulka č.1: Vyhodnocení kresby.....	35
--------------------------------------	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Pracovní list na rozvoj všeobecných znalostí – zvířata

Příloha č. 2: Pracovní list na rozvoj všeobecných znalostí – ovoce, zelenina, rostliny

Příloha č. 3: Pracovní list na rozvoj zrakového vnímání

Příloha č. 4: Pracovní list na rozvoj matematických představ

Příloha č. 5: Pracovní list na rozvoj matematických představ a použití správných barev

Příloha č. 6: Pracovní list na rozvoj orientace v prostoru, pozornosti, postřehu, lze využít při rozvoji matematických představ, nácviku stříhání a následnému přiřazení obrázků na správné místo, při rozvoji estetického vnímání – vybarvování

Příloha č. 7: Pracovní list na upevňování pojmů dole – nahoře, vpravo – vlevo, nad – pod

Příloha č. 8: Pracovní list na rozvoj grafomotoriky I.

Příloha č. 9: Pracovní list na rozvoj grafomotoriky II.

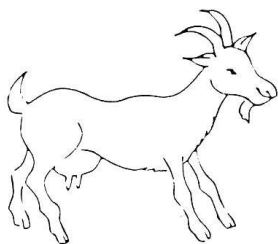
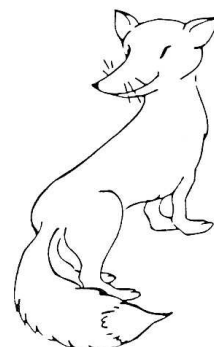
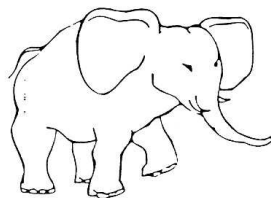
Příloha č. 10: Pracovní list na rozvoj grafomotoriky III.

PŘÍLOHA PI: PRACOVNÍ LIST NA ROZVOJ VŠEOBECNÝCH ZNALOSTÍ – ZVÍŘATA

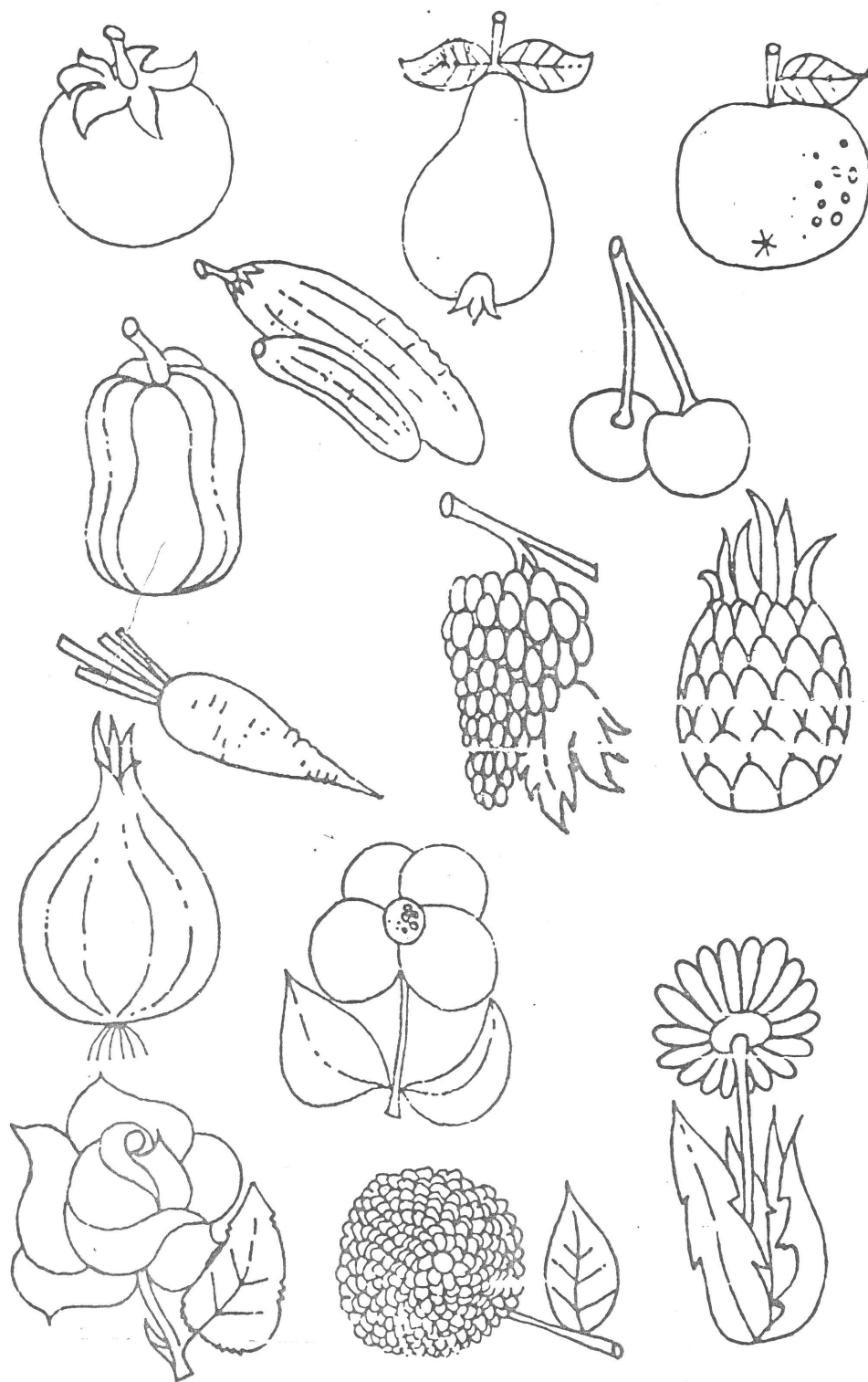
LES A HOSPODÁŘSTVÍ

*Každé zvíře má svůj domov,
koza, liška, ježek, pes.
Některé ve dvoře bydlí,
jiné rádo les.*

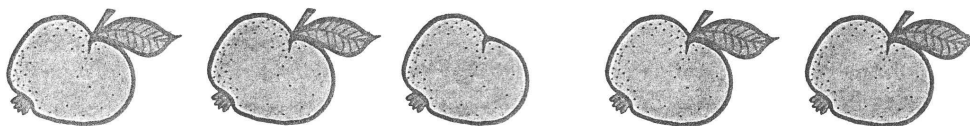
**PŘÍLOHA P II: PRACOVNÍ LIST NA ROZVOJ VŠEOBECNÝCH
ZNALOSTÍ – OVOCE, ZELENINA, ROSTLINY**

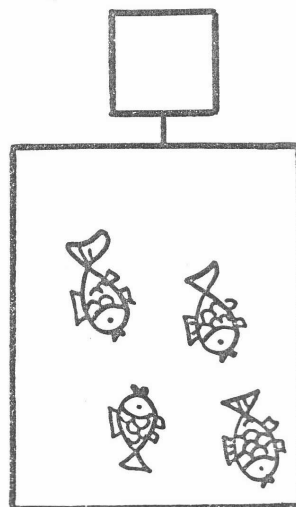
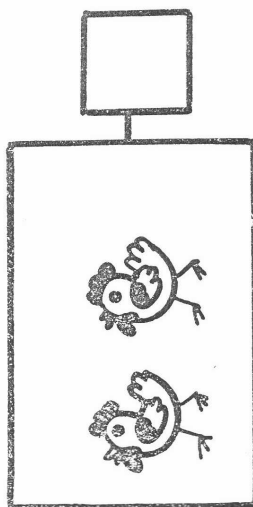
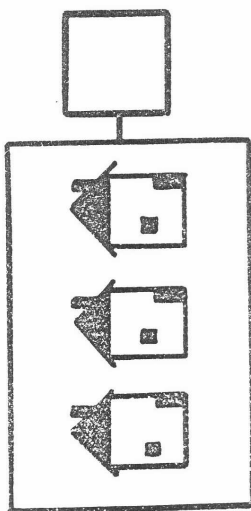
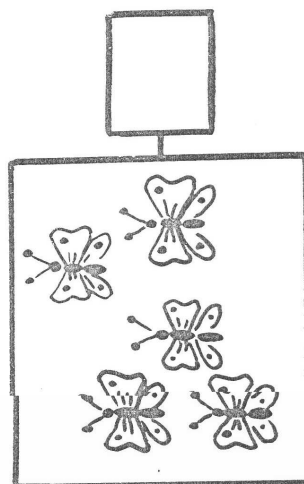
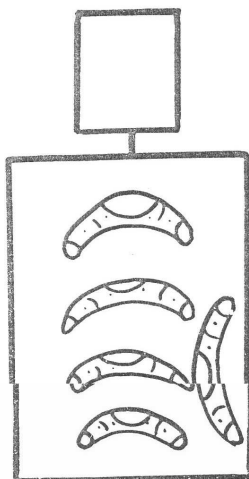
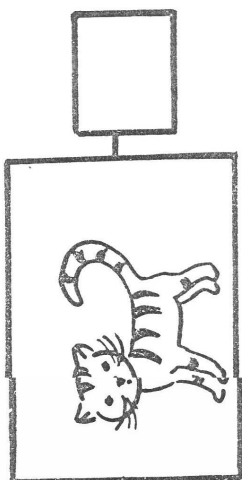
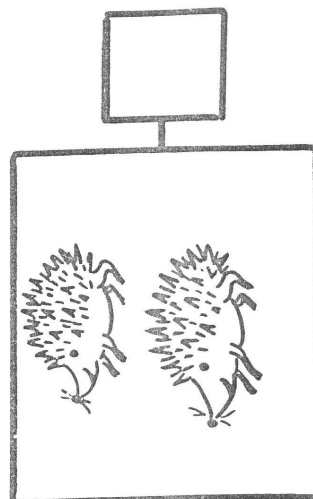
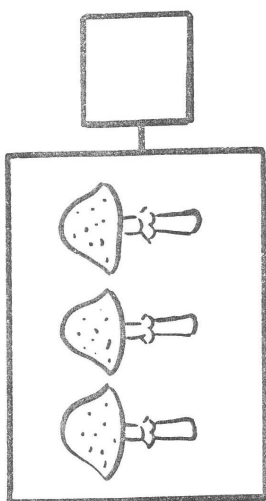
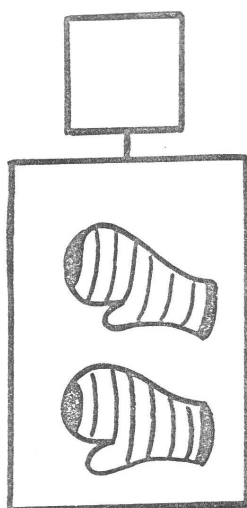
PŘÍLOHA P III: PRACOVNÍ LIST NA ROZVOJ ZRAKOVÉHO VNÍMÁNÍ

4 d

HLEDÁNÍ ROZDÍLŮ MEZI STEJNÝMI OBRÁZKY

PŘÍLOHA P IV: PRACOVNÍ LIST NA ROZVOJ MATEMATICKÝCH PŘEDSTAV

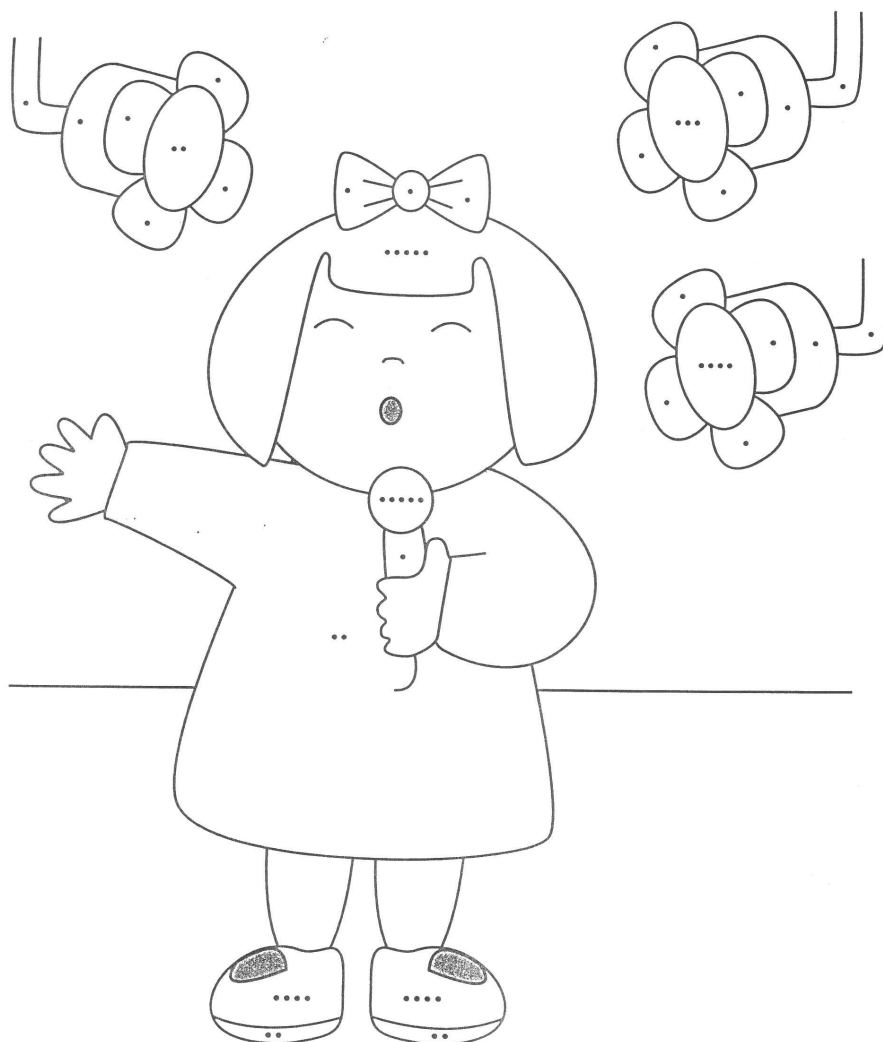

PŘÍLOHA P V: PRACOVNÍ LIST NA ROZVOJ MATEMATICKÝCH PŘEDSTAV A POUŽITÍ SPRÁVNÝCH BAREV

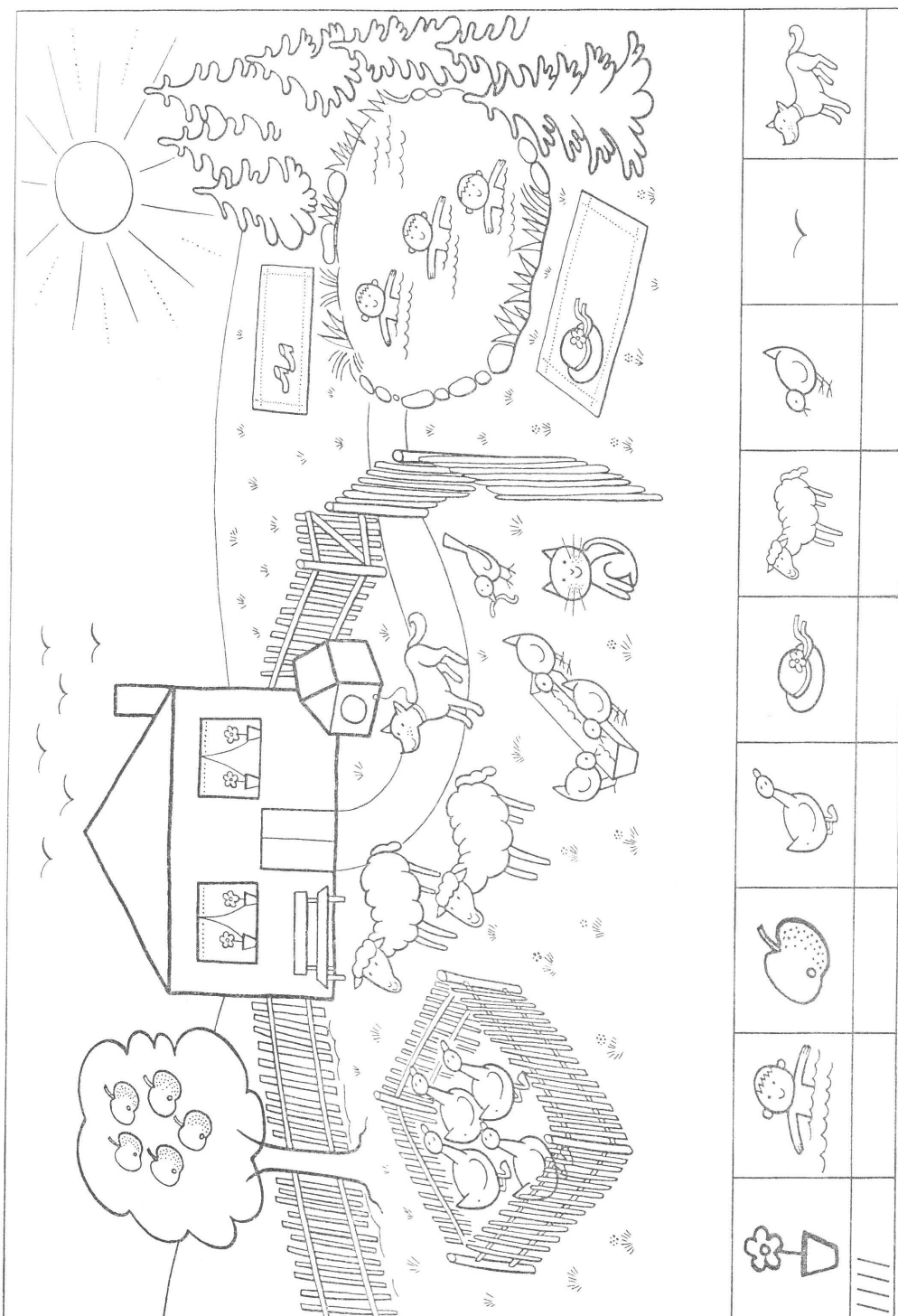

Počítej a vybarvuj

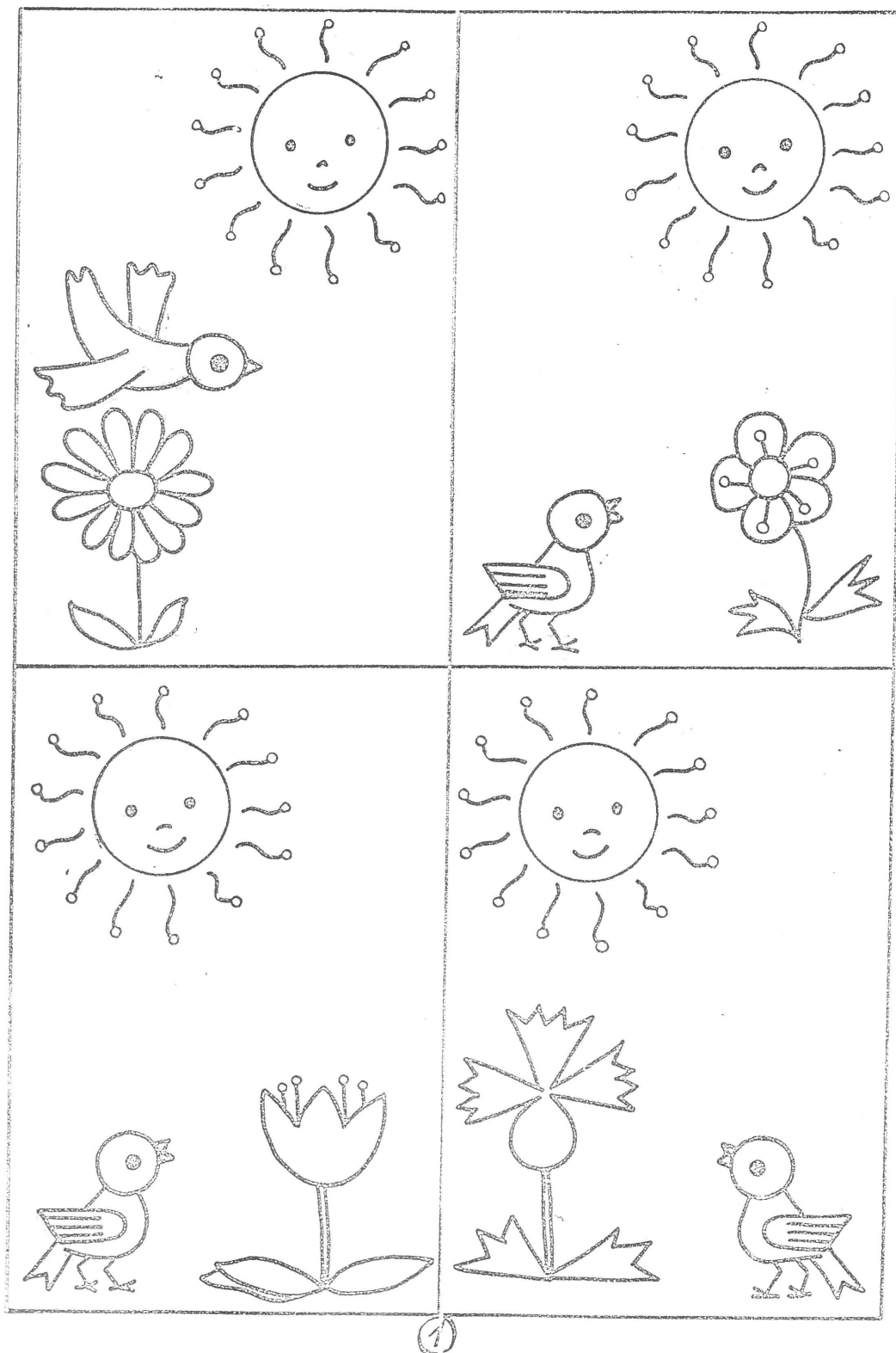
Vybarvi pastelkami obrázek. Podle počtu teček zvol barvy.
. = modrá, .. = červená, ... = žlutá, = zelená, = černá.

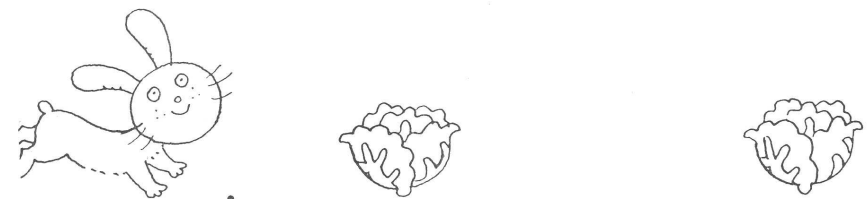
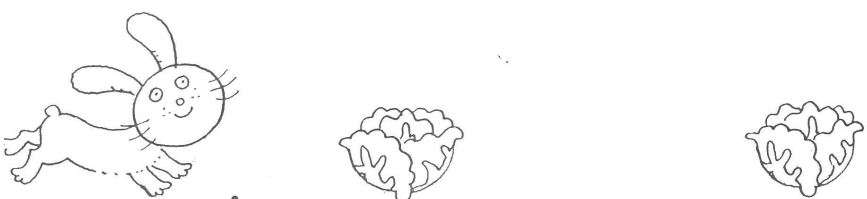
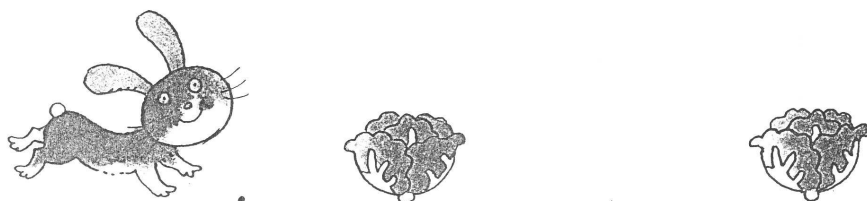
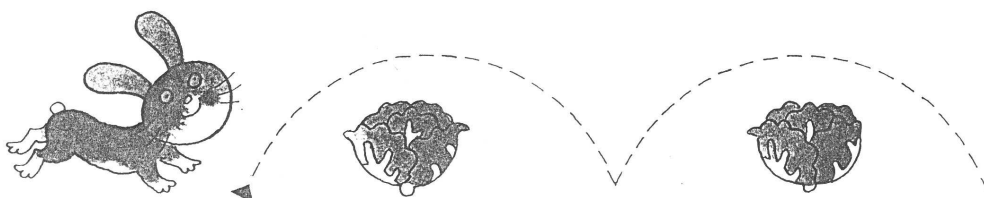
**PŘÍLOHA P VI: PRACOVNÍ LIST NA ROZVOJ ORIENTACE
V PROSTORU, POZORNOSTI, POSTŘEHU, LZE VYUŽÍT PŘI
ROZVOJI MATEMATICKÝCH PŘEDSTAV, NÁCVIKU STŘÍHÁNÍ A
NÁSLEDNÉMU PŘIŘAZENÍ OBRÁZKŮ NA SPRÁVNÉ MÍSTO, PŘI
ROZVOJI ESTETICKÉHO VNÍMÁNÍ – VYBARVOVÁNÍ**

**PŘÍLOHA P VII: PRACOVNÍ LIST NA UPEVNĚVÁNÍ POJMŮ:
DOLE – NAHOŘE, VPRAVO – VLEVO, NAD – POD**

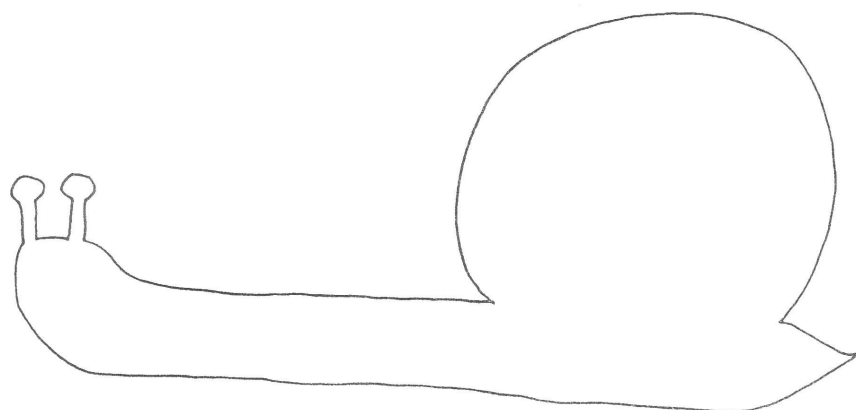
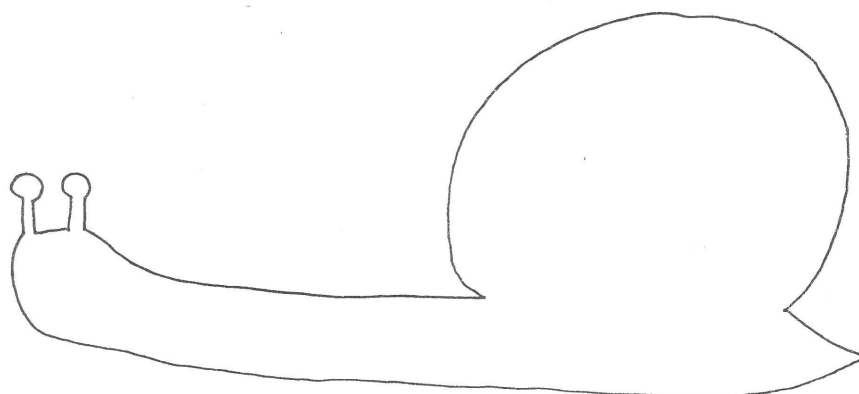
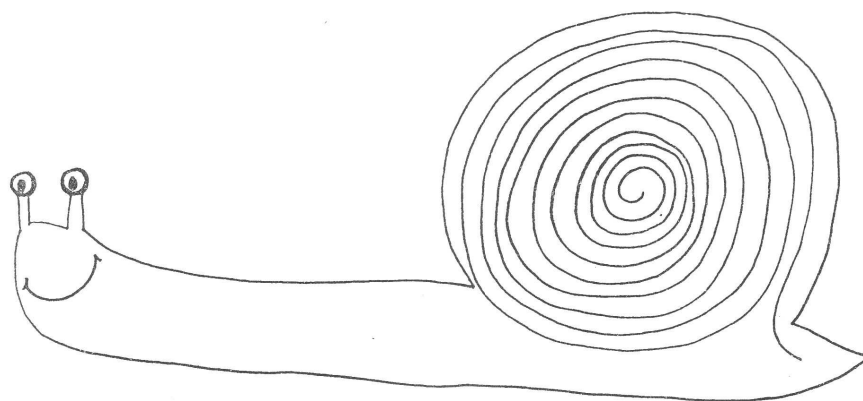

PŘÍLOHA P VIII: PRACOVNÍ LIST NA ROZVOJ GRAFOMOTORIKY I.

**PŘÍLOHA P IX: PRACOVNÍ LIST NA ROZVOJ
GRAFOMOTORIKY II.**

DOKRESLI ŠNEČKOVI ULITU

**PŘÍLOHA P X: PRACOVNÍ LIST NA ROZVOJ
GRAFOMOTORIKY III.**

